

Θεοφάνης Μαλκίδης

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

1. Εισαγωγή

Με την υπογραφή των τριών ιδρυτικών συνθηκών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.), της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ε.Κ.Α.Ε.) και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.), από τα 6 κράτη-μέλη, η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης άρχισε να γίνεται πραγματικότητα. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν θέλησε να συμμετέχει σ' αυτήν την ευρωπαϊκή πορεία ενοποίησης, αν και ήταν από τους πρωτοπόρους της ενοποίησης, αφού τάχθηκε εναντίον της μεταβίβασης κυριαρχικών δικαιωμάτων σε έναν υπερεθνικό οργανισμό και πρότεινε τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Η αποφασιστική άρνηση των έξι κρατών-μελών να δεχθούν την πρόταση οδήγησε το Ηνωμένο Βασίλειο στην ανάληψη πρωτοβουλιών, που κατέληξαν τελικά στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (Ε.Ζ.Ε.Σ.) το 1959, με μέλη τη Νορβηγία, τη Σουηδία, τη Δανία, την Αυστρία, την Πορτογαλία και την Ελβετία¹.

Οι επιτυχίες της Ε.Ο.Κ., ιδίως στο αρχικό στάδιο με την απελευθέρωση του εμπορίου και τα αποτελέσματα που είχε η Ε.Ζ.Ε.Σ., ανάτρεψαν την αρνητική στάση του Ηνωμένου Βασιλείου και το 1961 μαζί με τη Δανία, την Ιρλανδία και τη Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο υπέβαλλε αίτηση ένταξης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Η άρνηση όμως του προέδρου της Γαλλίας Ντε Γκολ (De Gaulle) απέτρεψε την ένταξη, αφού οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν μονομερώς από τα υποψήφια προς ένταξη κράτη και οδήγησε τους Βρετανούς να αποσύρουν την αίτησή τους. Νέα αίτηση των Βρετανών το 1967 προσκρούει σε καινούρια άρνηση του Ντε Γκολ, ο οποίος δεν επέτρεψε την έναρξη των διαπραγματεύσεων, εκτιμώντας ότι διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θα άλλαζε τη φυσιογνωμία τους. Μόνο μετά το θάνατο του Ντε Γκολ και τη διαδοχή του από τον Τ. Πομπιντού (G. Pompidou), ο οποίος συμφώνησε στην έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη του Ηνωμέ-

1. Π. Μαλινδρέτος, *Νομισματική Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης 2000 και Α. Στυλιανού, «Το δίλημμα μεταξύ εμβάθυνσης και διεύρυνσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το μέλλον του Ευρώ», *Αγορά Χωρίς Σίνορα* 7.2 (2001) 90-106.

νου Βασιλείου παρακάμφθηκαν τα εμπόδια, ανοίγοντας το δρόμο για την πρώτη διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Την προς Βορρά διεύρυνση των Κοινοτήτων ακολούθησε η προς Νότον και πρώτη η Ελλάδα μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974 υπέβαλε αίτηση ένταξης, η οποία έγινε δεκτή —και παρά την αρνητική θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής— κατόρθωσε να απεμπλακεί η αίτησή της από την από κοινού διαπραγμάτευση με εκείνες τις Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Την 28η Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα η συμφωνία προσχώρησης της Ελληνικής Δημοκρατίας ως 10ου μέλους των Κοινοτήτων και τέθηκε σε ισχύ την 1.1.1981².

Η Ισπανία και η Πορτογαλία υπέβαλαν αίτηση υποψηφιότητας προσδοκώντας τα ίδια οφέλη με εκείνα της ελληνικής αίτησης, αφού και αυτές μόλις είχαν απαλλαγεί από δικτατορικά καθεστώτα. Η διαπραγμάτευση όμως κράτησε μεγάλο χρονικά διάστημα και οφείλονταν στο πρόβλημα της συμμετοχής του Ηνωμένου Βασιλείου στον κοινοτικό προϋπολογισμό και την άρνησή του να δεχθεί τη διεύρυνση πριν την επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος. Τελικώς οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν και η νέα συνθήκη προσχώρησης των κρατών από την Ιβηρική χερσόνησο τέθηκε σε ισχύ την 1.1.1986, αυξάνοντας τον αριθμό των κρατών-μελών σε 12.

Η επόμενη διεύρυνση των Κοινοτήτων πραγματοποιήθηκε, μετά τις αιτήσεις ένταξης, οι οποίες υποβλήθηκαν από την Αυστρία (1989), τη Σουηδία (1991), τη Φινλανδία και τη Νορβηγία (1992) και την Ελβετία (1992). Οι λόγοι που οδήγησαν τις συγκεκριμένες χώρες στην υποβολή αίτησης ένταξης στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες, οφείλονται κυρίως στην κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και την εγκατάλειψη της πολιτικής ουδετερότητας που ακολουθούσαν, όπως επίσης και στην προσδοκία τους για ταχύτερη ανάπτυξη των οικονομιών τους με το άνοιγμα νέων και μεγάλων αγορών. Η υποψηφιότητα της Ελβετίας δεν είχε συνέχεια λόγω του αρνητικού αποτελέσματος του δημοψηφίσματος και οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν με τις υπόλοιπες υποψηφιότητες.

Η νέα συμφωνία προσχώρησης ολοκληρώθηκε και υπογράφηκε στην Κέρκυρα την 25.6.1994 και τέθηκε σε ισχύ την 1.1.1995. Η ένταξη της Νορβηγίας όμως δεν μπόρεσε και πάλι να ολοκληρωθεί, αφού τέθηκε υπό την έγκριση του λαού, ο οποίος με δημοψήφισμα απέρριψε την ένταξη με ποσοστό 52,4%. Έτσι, ο αριθμός των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής πλέον Ένωσης (Ε.Ε.)

2. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε συνεχή πορεία διεύρυνσης*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Όργανα, πολιτικές και διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000.

μέχρι το Συμβούλιο της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος 2002) ήταν δεκαπέντε³.

Σε ό,τι αφορά τη διεύρυνση της Ε.Ε. προς τα Βαλκάνια, η πολιτική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής θεωρείται από τα κράτη ότι πρέπει να έχει ως προοπτική της την ολοκλήρωσή της μέσα στην Ε.Ε., πορεία όμως μακροχρόνια και πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δύσκολη. Η προοπτική της ένωσης των Βαλκανίων με την Ε.Ε. αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο για την εσωτερική κοινωνική και πολιτική ανασυγκρότηση των χωρών. Η εμπειρία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης δείχνει ότι οι αντιτιθέμενες μεταξύ τους κοινωνίες και εθνότητες δεν είναι διατεθειμένες να προχωρήσουν στην οικονομική ανάπτυξη ενωμένες. Έτσι, η Διεθνής Κοινότητα θα έπρεπε να προωθήσει τους διακοινοτικούς θεσμούς της οικονομικής ολοκλήρωσής τους και αυτό θα υλοποιούνταν πιο εύκολα μέσα στην Ε.Ε. Τόσο οι πολιτικές όσο και οι οικονομικές απαιτήσεις για την ένταξη, η μεγέθυνση του ιδιωτικού παράγοντα και της μεσαίας τάξης θα έχουν θετική επίδραση στους θεσμούς της Βαλκανικής και Παρεμβείας συνεργασίας.

Η Ε.Ε. είναι ένας οργανισμός με εμπειρία στην οικονομική σταθερότητα, στην ελεύθερη αγορά, και στην ανάπτυξη υποδομής, εμπειρία πολύτιμη για τα νέα κράτη στα Βαλκάνια. Η Ε.Ε. έχει ό,τι απαιτείται για να βοηθήσει τις Βαλκανικές χώρες να κάνουν το οικονομικό τους ξεκίνημα και πρέπει να θέσει στη δική της ευθύνη την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων εάν επιθυμεί μια περισσότερο αποτελεσματική πολιτική για την Ευρώπη. Η Ε.Ε. αποτελεί σήμερα έναν πόλο όπου κυριαρχεί ένα πλέγμα αρχών και αξιών για τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνική συνοχή, την πολιτική και κοινωνική αλληλεγγύη, τον πολιτισμό, την ανοχή της διαφοράς, την ελευθερία της σκέψης, την άρνηση του αυταρχικού πνεύματος.

2. Η ένταξη στην Ε.Ε. των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και των Δυτικών Βαλκανίων

Α. Η διεύρυνση προς την Ανατολική Ευρώπη

Αμέσως μετά την κατάρρευση του πολιτικού και οικονομικού συστήματος, οι χώρες της Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης (Κ.Α.Ε.) αναζήτησαν την ένταξή τους στα δυτικοευρωπαϊκά σχήματα οικονομικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης και ειδικότερα στην ανάπτυξη εντατικών σχέσεων με την Ε.Ε. Έτσι, προέκυψε σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες που εξηγούνται στη συνέχεια, η νέα διεύρυνση της Ε.Ε., η οποία συζητείται από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, τόσο στο εσωτερικό της Ε.Ε., με κύριο στόχο να μεταφερ-

3. Δ. Παπαγιάννης, *Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο*, Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Σάκουλα, 1999.

θούν στην Κ.Α.Ε. οι προτάσεις της Ε.Ε. για ειρήνη-σταθερότητα-ευημερία, όσο και στο πολιτικό σκηνικό των χωρών της Κ.Α.Ε. ως κυρίαρχο αίτημα⁴.

4. Ως διεύρυνση στη νέα περίοδο της Ε.Ε. ορίζεται η απόφαση της Ε.Ε. να ανοίξει τους κόλπους της σε νέα μέλη με υφιστάμενο το δίλημμα μεταξύ διεύρυνσης και εμβάθυνσης της Ε.Ε. Βλ. σχετικά Α. Στυλιανού, «Το δίλημμα μεταξύ εμβάθυνσης και διεύρυνσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το μέλλον του Ευρώ», *Αγορά Χωρίς Σύννοχα* 7.2 (2001) 90-106. Στην υπάρχουσα κατάσταση της διεύρυνσης της Ε.Ε., οι υπό ένταξη χώρες διαιρούνται σε δύο ομάδες, ανάλογα με τη γεωγραφική τους θέση: α) των χωρών της Μεσογείου και β) των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Από αυτές τις δύο ομάδες έχουν προκριθεί δέκα χώρες οι οποίες θα αποτελέσουν μέλη της Ε.Ε. το 2004: η Τσεχία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Εσθονία, η Σλοβενία, η Κύπρος, η Μάλτα, η Λιθουανία, η Λετονία, η Εσθονία. Ειδικότερα η διεύρυνση της Ε.Ε. στην κεντρική Ευρώπη και τα Βαλκάνια ακολούθησε την εξής πορεία: *Ιούνιος 1993*: Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Κοπεγχάγη, εγκρίθηκαν 13 «συνδεδεμένες χώρες» (Βουλγαρία, Κύπρος, Δημοκρατία της Τσεχίας, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβενία και Τουρκία). *Δεκέμβριος 1994*: Στη σύνοδο κορυφής του Έσσεν καταρτίστηκε μια «προενταξιακή στρατηγική» η οποία προβλέπει στενότερη συνεργασία με τις υποψήφιες χώρες, εναρμόνιση της νομοθεσίας και «έναν δομημένο θεσμικό διάλογο». *Δεκέμβριος 1995*: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε έκθεση στην σύνοδο κορυφής της Μαδρίτης, στην οποία τονίζονται τα πλεονεκτήματα της διεύρυνσης —ειρήνη και ασφάλεια, οικονομική εξέλιξη και ανάπτυξη— εμμένοντας όμως στο γεγονός ότι απαραίτητη προϋπόθεση είναι η έγκριση, από τις υποψήφιες χώρες, του συνόλου της κοινοτικής νομοθεσίας. *Ιούνιος 1997*: Η σύνοδος κορυφής του Άμστερνταμ ενέκρινε τροποποιήσεις της συνθήκης, οι οποίες, παρά το γεγονός ότι επιφέρουν σημαντικές στρατηγικές μεταβολές, δεν επιτρέπουν την υλοποίηση των εσωτερικών μεταρρυθμίσεων που κρίθηκαν απαραίτητες για την αντιμετώπιση μιας διεύρυνσης μεγάλης κλίμακας. Ένα μήνα αργότερα, η Επιτροπή δημοσίευσε λεπτομερή σχέδια για τη μελλοντική χρηματοδότηση της Ε.Ε. και για την έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης. *Δεκέμβριος 1997*: Στη σύνοδο κορυφής του Λουξεμβούργου καθορίζεται το πλαίσιο για τις διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν το Μάρτιο του 1998 με έξι χώρες (την Κύπρο, τη Δημοκρατία της Τσεχίας, την Εσθονία, την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβενία). *Μάρτιος 1999*: Οι σχετικές με τη διεύρυνση χρηματοοικονομικές ρυθμίσεις συμφωνήθηκαν στη σύνοδο κορυφής του Βερολίνου, παρά το γεγονός ότι τα στοιχεία βασίζονταν σε έξι και όχι δέκα χώρες, οι οποίες θα ενταχθούν κατά το 2004. *Δεκέμβριος 1999*: Παράλληλες συνομιλίες άρχισαν με τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Βουλγαρία και τη Μάλτα, με την υπόθεση ότι θα μπορούσαν να καλύψουν την απόσταση από τις άλλες χώρες. *Δεκέμβριος 2000*: Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των χωρών της Ε.Ε. κατέληξαν σε συμφωνία στη Νίκαια σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις, χωρίς τις οποίες δεν θα ήταν δυνατή η διεύρυνση. *Ιούνιος 2001*: Στη σύνοδο κορυφής του Γκετεμπόργκ αποφασίστηκε ότι οι διαπραγματεύσεις διεύρυνσης θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν κατά το 2002, έτσι ώστε να μπορέσει να πραγματοποιηθεί η διεύρυνση το 2004, παρέχοντας κατά τον τρόπο αυτό στα νέα κράτη- μέλη τη δυνατότητα να παρουσιάσουν υποψηφίους στις ευρωπαϊκές εκλογές. *Δεκέμβριος 2001*: Στη σύνοδο κορυφής του Λάαιεν, αναφέρθηκε ότι 10 υποψήφιες χώρες εμφανίζονταν έτοιμες για ένταξη κατά το 2004, ενώ η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Τουρκία θα έπρεπε να περμενέστερη διεύρυνση της Ε.Ε. *Οκτώβριος 2002*: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβεβαιώνει την πρότασή για τις εν λόγω δέκα χώρες. Η ορισθείσα ημερομηνία για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία είναι το 2007, ενώ η τουρκική ένταξη εξακολουθεί να αποτελεί επιθυμητό στόχο. *Δεκέμβριος 2002*: Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των χωρών της Ε.Ε., που συναντήθηκαν στην Κοπεγχάγη, καταλήγουν να ολοκληρώσουν τις δημοσιονομικές ρυθμίσεις και καλωσορίζουν επισήμως τα νέα μέλη στην Ένωση, υπό την προϋπόθεση ότι η προσχώρηση θα επικυρωθεί με δημοψηφίσματα στις εν λόγω χώρες.

Εγχείρημα πρωτοφανούς διαστάσεως, δεδομένου ότι οι διευρύνσεις του 1973, του 1981, του 1986, και του 1995 δεν είχαν την έκταση αλλά και τις προσδοκίες της σημερινής⁵. Με δεδομένο ότι οι χώρες της Κ.Α.Ε., δεν ήταν μέλη των οργανισμών της διεθνούς εμπορικής και οικονομικής τάξης [Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου- General Agreement of Tariffs and Trade (G.A.T.T.), Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.)] οι νέες οικονομικές σχέσεις τους με την Ε.Ε. θα έπρεπε να στηριχθούν σε διμερείς συμφωνίες. Η Ε.Ε., η οποία ήδη ρυθμίζει τις σχέσεις της μ' όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, αντέδρασε θετικά στον προσανατολισμό των χωρών της Κ.Α.Ε., συνάπτοντας συμφωνίες εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας, συμφωνίες οι οποίες αντικαταστάθηκαν στην περίπτωση των χωρών της Κ.Α.Ε., από τις Συμφωνίες Σύνδεσης (Ευρωπαϊκές Συμφωνίες)⁶. Οι Συμφωνίες Σύνδεσης, προϋποθέτουν την τήρηση μιας σειράς πολιτικών και οικονομικών όρων. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος καλείται να σέβεται τις αρχές του αμοιβαίου συμφέροντος, της πολιτικής, της αμοιβαιότητας, της οικονομικής ελευθερίας, τις μειονότητες και τις αρχές καλής γειτονίας. Ακόμη προωθούνται μέσω των Συμφωνιών η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς, της εγκαθίδρυσης ενός πολιτικού συστήματος που θα βασίζεται στο κράτος δικαίου και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην πολιτική πολυφωνία και το πολυκομματικό σύστημα με ελεύθερες και δημοκρατικές εκλογές, στην εφαρμογή των αρχών και προβλέψεων που περιέχονται στην Τελική Πράξη της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη-Δ.Α.Σ.Ε., [σήμερα Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Ο.Α.Σ.Ε.)], στη δέσμευση για ελεύθερο εμπόριο σε αρμονία με τις αρχές της G.A.T.T. του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, στο αμοιβαίο συμφέρον και

5. Βλ. P. J. Welfens, «Economic Aspects of the Eastern Enlargement of the European Union», Köln: *Bericht des BIOst* Nr. 7/99, 1999· H. Siebert, *Reintegrating the Reform Countries into the World Economy*, Kiel Working Paper No. 829, Institute of World Economics, Kiel 1997· St. Fisher - S. Ratna - C. A. Vegh, *How Far Is Eastern Europe from Brussels?*, IMF Working Paper 98/53, Washington, D.C. 1998· V. Gligorov - M. Kaldor - L. Tsoukalis, *Balkan Reconstruction and European Integration*, The Hellenic Observatory, The European Institute, LSE, The Centre for the Study of Global Governance, LSE and The Vienna Institute for International Economic Studies 1999. Ιδιαίτερα για την περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου βλ. EU Special Council for General Affairs, *Council Conclusions - Kosovo*, Luxembourg (08-04-1999), <http://europa.eu.int./news/kosovo2-en.htm>.

6. European Commission, *Evaluation of the Phare «Essential Aid» Programme for Bosnia-Herzegovina*, Brussels 1998. Βλ. «Agreement Between the European Economic Community and the Republic of Albania, on Trade and Commercial and Economic Cooperation», Official Journal, αρ. L 343, 25-11-1992, σσ. 2-9 και «Cooperation Agreement between the European Community and the Former Yugoslav Republic of Macedonia», Official Journal, αρ. L 348, 18-12-1997, σσ. 2-167. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε ήδη παρόμοιες συμφωνίες με την Τουρκία (1963), τη Μάλτα (1970) και την Κύπρο (1972).

στη μη διάκριση. Οι συμφωνίες αναγνωρίζουν ότι τελικός στόχος των συνδεδεμένων χωρών της περιοχής της Βαλκανικής Χερσονήσου είναι η προσχώρηση στην Ε.Ε. και ότι η σύνδεση συμβάλλει στην επίτευξη του στόχου αυτού.

Κύριοι στόχοι των συμφωνιών αυτών είναι:

- η στήριξη της διαδικασίας μετασχηματισμού,
- η ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης,
- η προώθηση της αρμονικής ανάπτυξης του εμπορίου, η περιφερειακή και τομεακή διαφοροποίησή του,
- η περιφερειακή συνεργασία και
- η εγκαθίδρυση νέου τύπου σχέσεων εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας.

Η προσέγγιση της Ε.Ε. με τις χώρες της Κ.Α.Ε. ώθησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναπτύξει συγκεκριμένες συμφωνίες οικονομικής και άλλης συνεργασίας με τις χώρες της περιοχής, οι οποίες αναζητούσαν θέση στο νέο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τοπίο⁷. Στο πλαίσιο της οικονομικής συνεργασίας, η Ε.Ε. προσέφερε το άνοιγμα των αγορών της για βιομηχανικά προϊόντα —εξαιρέση ο σίδηρος και ο χάλυβας, τα κλωστοϋφαντουργικά και τα μεταποιημένα αγροτικά προϊόντα, για τα οποία ισχύουν δασμολογικές ρυθμίσεις και ποσοστώσεις.

Οι συνεργαζόμενες βαλκανικές, παρευξείνιες και κεντροευρωπαϊκές χώρες με τη σειρά τους προσέφεραν στην Ε.Ε. τη ρήτρα του ευνοούμενου κράτους με εξαίρεση την ειδική περίπτωση της απελευθέρωσης των εισαγωγών από γειτονικές χώρες προκειμένου να αναπτυχθεί η περιφερειακή ολοκλήρωση και καθιέρωσαν τη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων τους για την πληρωμή των συναλλαγών τους με την Ε.Ε.

Η οικονομική συνεργασία της Ε.Ε., με τις βαλκανικές, παρευξείνιες και κεντροευρωπαϊκές χώρες αναφέρεται ακόμη σε θέματα όπως η βιομηχανία, η γεωργία, τα ορυχεία, η αλιεία, οι υποδομές, η οικονομική πολιτική, η μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, η ενέργεια, το διαμετακομιστικό εμπόριο, η έρευνα και ανάπτυξη, ο τουρισμός, το περιβάλλον, ο χρηματοοικονομικός τομέας και το πρόγραμμα Φαρ (Phare), που προσέφερε οικονομική στήριξη στις προσπάθειες για ανάκαμψη των οικονομιών των χωρών της Κ.Α.Ε., ενθαρρύνοντας τη μεταφορά τεχνογνωσίας, τη δημιουργία υποδομών

7. Γ. Βούλγαρης (επιμ.), *Η επόμενη ημέρα μετά την πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού»*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1992· Β. Deacon (επιμ.), *Η νέα Ανατολική Ευρώπη*, Αθήνα: Gutenberg 1996· G. Haarscher - M. Telo (επιμ.), *Μετά τον κομμουνισμό*, Αθήνα: Παπαζήσης, 1997· Θ. Ντόκος - Φ. Πιέρρος (επιμ.), *Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 2000.

και την ανάπτυξη των επενδύσεων⁸. Οι συμφωνίες εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας, οι συμφωνίες «πρώτης γενιάς», παρά τη σημασία τους, έχουν περιορισμένο εύρος κάλυψης θεμάτων, μειωμένη ένταση, υπολείπονται των ευεργετικών διατάξεων των συμφωνιών με άλλες χώρες (π.χ. Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού, Μεσογειακές) και στερούνται ενός σταδίου όπως είναι η οριστική ένταξη στην Ε.Ε. Έτσι, με την πρόοδο της διαδικασίας μετασχηματισμού έγινε αντιληπτό ότι οι εν λόγω συμφωνίες δεν επαρκούσαν για την επίτευξη στόχων όπως η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Έτσι, η Ε.Ε. κλήθηκε να ανταποκριθεί μέσω μιας δεύτερης γενιάς συμφωνιών, που θα είχαν το χαρακτήρα μίας περιόδου αναμονής για την ένταξη.

8. Το πρόγραμμα Phare τέθηκε σε εφαρμογή το 1989 μετά την κατάρρευση των καθεστώτων στις χώρες της Κ.Α.Ε., με στόχο να τις βοηθήσει στην ανοικοδόμηση των οικονομιών τους. Αρχικώς κάλυπτε την Πολωνία και την Ουγγαρία αλλά επεκτάθηκε, μετά από τις αποφάσεις του Συμβουλίου του Έσσην (Δεκέμβριος 1994) και έτσι το Phare κατέστη το μέσο της προενταξιακής πολιτικής της Ε.Ε., η οποία έχει ως στόχο την ένταξη των δέκα χωρών της Κ.Α.Ε., στην Ε.Ε. (Βουλγαρία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία), ενώ σήμερα καλύπτει και την Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, και την Π.Γ.Δ.Μ. Σήμερα το Phare αποτελεί το μεγαλύτερο παγκοσμίως πρόγραμμα βοήθειας στις χώρες της Κ.Α.Ε., και των δυτικών Βαλκανίων παρέχοντας τεχνική βοήθεια και στήριξη για τις επενδύσεις. Οι δραστηριότητες του Phare επικεντρώνονται σε δύο προτεραιότητες: α) Ενίσχυση των διοικήσεων των χωρών προς ένταξη ώστε να είναι σε θέση να εφαρμόσουν το κοινοτικό κεκτημένο. Επίσης το Phare βοηθάει τις εθνικές και περιφερειακές διοικήσεις καθώς και τους νυθμιστικούς και ελεγκτικούς φορείς των υποψηφίων χωρών να εξοικειωθούν με τους κοινοτικούς στόχους και διαδικασίες. β) Συμμόρφωση της βιομηχανίας τους και των υποδομών των χωρών της Κ.Α.Ε., με τους κοινοτικούς κανόνες μέσω της πραγματοποίησης των αναγκαίων επενδύσεων. Αυτή η προσπάθεια στρέφεται κυρίως στους τομείς όπου οι κοινοτικοί κανόνες γίνονται όλο και περισσότερο αυστηροί, όπως για παράδειγμα το περιβάλλον, οι μεταφορές, η ποιότητα των προϊόντων, οι συνθήκες εργασίας κ.λπ. Η ένταξη στο Phare μιας χώρας συνδέθηκε από την αρχή με όρους πολιτικούς και οικονομικούς, συγκεκριμένα η πορεία του εκδημοκρατισμού και του μετασχηματισμού των οικονομικών τους συστημάτων καθόριζαν και εξακολουθούν να καθορίζουν τη χορήγηση της βοήθειας μέσω του Phare. Το αναμενόμενο Phare του οποίου ο προϋπολογισμός ανέρχεται σε άνω των 10 δις. ευρώ για την περίοδο 2000-2006, θα επικεντρώνεται σε δύο κύριες προτεραιότητες: α) ενίσχυση των θεσμικών ικανοτήτων και β) επενδύσεις. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η χρηματοδοτική βοήθεια μέσω του Phare για το χρονικό διάστημα 2000-2006. Βλ. Θ. Μαλκίδης, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος χώρος*, Αθήνα: Γόρδιος, 2004, σ. 78.

Πίν. 1. Χρηματοδοτική βοήθεια της Ε.Ε. προς τις υποψήφιες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και της Βαλκανικής χερσονήσου. Περίοδος 2000-2006

Κατηγορία	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Phare	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Sapard	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
ISPA	1	1	1	1	1	1	1
«Μεταενταξιακή»			6	8	11	13	15
Σύνολο δαπανών της Ε.Ε. για τη διεύρυνση	3	3	9	11	14	16	18

Η πολιτική διεύρυνσης της Ε.Ε., όπως εξελίχθηκε από το 1989, έχει τέσσερις βασικούς άξονες:

- α) Πολιτικά και οικονομικά κριτήρια με βάση τα οποία απαιτείται από τις υποψήφιες χώρες να σέβονται τις δημοκρατικές αρχές και να εφαρμόζουν τους κανόνες της οικονομίας της αγοράς.
- β) Προενταξιακά προγράμματα ενίσχυσης για να βοηθήσουν να γεφυρωθεί το χάσμα από άποψη πλούτου μεταξύ των υποψηφίων χωρών (μέχρι το 1999, σε 13 από αυτές το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. αποτελούσε το 33% του αντίστοιχου μέσου όρου της Ε.Ε.).
- γ) Ενθάρρυνση των θεσμικών αλλαγών στις υποψήφιες χώρες, έτσι ώστε να δύνανται να εφαρμόζουν και να θέτουν σε ισχύ το σύνολο της κοινοτικής νομοθεσίας.
- δ) Αλλαγές στη συνθήκη έτσι ώστε η λειτουργία των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε. να μην εμποδίζεται λόγω του μεγάλου αριθμού των νέων κρατών μελών.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993⁹ καθόρισε για πρώτη φορά συγκεκριμένα κριτήρια —κριτήρια ουσιαστικά για τις χώρες της Κ.Α.Ε.—, τα οποία οι υποψήφιες για ένταξη στην Ε.Ε. χώρες θα έπρεπε να πληρούν. Αυτά τα κριτήρια είναι:

- *Πολιτικά κριτήρια*, τα οποία συνδέονται με την ύπαρξη σταθερών θεσμών οι οποίοι εγγυώνται δημοκρατία, κράτος δικαίου, ανθρώπινα δικαιώματα, σεβασμό και προστασία των μειονοτήτων.
- *Οικονομικά κριτήρια*, τα οποία αφορούν τη βιώσιμη λειτουργία της οικονομίας της αγοράς¹⁰, τη δυνατότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και προσαρμογής στη δράση των δυνάμεων της εσωτερικής αγοράς.
- *Την ανάγκη της υποψήφιας χώρας να επωμιστεί τις υποχρεώσεις της ως μέλους της Ε.Ε.*, την αποτελεσματική δηλαδή μεταφορά και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου στην εθνική νομοθεσία, όπως θεμελιώθηκε στο Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995¹¹. Παράλληλα, η υποψήφια προς ένταξη χώρα να έχει δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ένταξη μέσω της

9. Στη συνθήκη για την Ε.Ε., η οποία άρχισε να ισχύει κατά το 1993, το άρθρο 49 προβλέπει ότι κάθε ευρωπαϊκό κράτος που σέβεται τις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες καθώς και το κράτος δικαίου, δύναται να υποβάλει αίτηση για να καταστεί μέλος της Ένωσης.

10. M. Lavigne, *The Economics of Transition, From Socialist Economy to Market Economy*, London: MacMillan Press, 1995.

11. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα των Συμβουλίων της Φέιρα και της Νίκαιας, κρίσιμο σημείο για την πρόοδο μίας χώρας υποψήφιας προς ένταξη, είναι η ουσιαστική εφαρμογή του κεκτημένου.

προσαρμογής των διοικητικών δομών, έτσι ώστε η εθνική νομοθεσία, που θα εναρμονιστεί με την κοινοτική, να εφαρμοστεί διαμέσου κατάλληλων διοικητικών και δικαστικών δομών.

Στο Συμβούλιο του Έσσεν (Δεκέμβριος 1994), η Ε.Ε. αποφάσισε να υιοθετήσει μία σφαιρική προ-ενταξιακή στρατηγική, η οποία συνίστατο:

- στην εφαρμογή των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών,
- στη στήριξη της διαδικασίας μετάβασης από την Ε.Ε. με τη μορφή των μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων από το πρόγραμμα PHARE¹²,
- στην εφαρμογή της νομοθεσίας σχετικά με την ενιαία αγορά και
- σε ένα δομημένο διάλογο με όλες τις συνδεδεμένες χώρες της Κ.Α.Ε.¹³

Τον Ιούλιο του 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το κείμενο γνωστό ως «Ατζέντα 2000», όπου περιγράφεται η προοπτική για την ανάπτυξη της Ε.Ε. και των πολιτικών της στη νέα περίοδο, οι επιπτώσεις της διεύρυνσης στην Ε.Ε. και το χρηματοδοτικό πλαίσιο για την περίοδο 2000-2006. Ως τμήμα της «Ατζέντα 2000» υιοθετούνται οι Γνώμες της Επιτροπής του Ιουλίου του 1997, στις οποίες, αφού η Επιτροπή αξιολόγησε την κατάσταση κάθε χώρας σε σχέση με τα κριτήρια ένταξης, συνέστησε την έναρξη διαπραγματεύσεων με την Τσεχία, την Εσθονία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Σλοβενία και την Κύπρο.

12. Μέσω του προγράμματος Phare, —η Βουλγαρία εντάχθηκε το 1990, η Ρουμανία το 1991— η Ε.Ε. παρέχει βοήθεια, συμβουλές και κατάρτιση σ' ένα εύρος δημόσιων, ιδιωτικών και μη κερδοσκοπικών οργανισμών στις χώρες της περιοχής. Ακόμη, το πρόγραμμα χρηματοδοτεί μελέτες, χορηγεί επιδοτήσεις κεφαλαίων, παρέχει εγγυήσεις και πιστώσεις και επενδύει άμεσα και συχνά σε συνεργασία μ' άλλους διεθνείς οργανισμούς σ' έργα υποδομών. Το πρόγραμμα όμως δεν αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση μακροοικονομικών στόχων και στην κάλυψη των γενικών συναλλαγματικών και νομισματικών αναγκών των χωρών σε μετάβαση. Αυτού του είδους την ενίσχυση ανέλαβαν να παράσχουν οι εξειδικευμένοι διεθνείς οργανισμοί και τράπεζες (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, Ε.Τ.Ε.).

13. Η προενταξιακή στρατηγική που χαράχτηκε από την Ε.Ε. και εφαρμόστηκε από τα τέλη του 1994 αποσκοπούσε στην παροχή στήριξης και στην προώθηση των επενδύσεων στις υποψήφιες χώρες, ιδίως στους τομείς του περιβάλλοντος, της υποδομής των μεταφορών και του εκσυγχρονισμού της γεωργίας. Περιελάμβανε επίσης διμερείς εμπορικές συμφωνίες, πολιτικό διάλογο και μηχανισμούς για τη σύγκλιση των νομοθεσιών τους και των νομικών συστημάτων τους προς εκείνα της Ε.Ε.

Η βασική υποχρέωση για την προσχώρηση στην Ε.Ε. είναι η έγκριση του καλούμενου *κοινοτικού κεκτημένου*, η οποία συνεπάγεται την εφαρμογή 80.000 σελίδων κοινοτικής νομοθεσίας, την αύξηση του βαθμού επάρκειας της διοίκησης, την ενίσχυση των δικαστικών συστημάτων και την αύξηση της ασφάλειας στα εξωτερικά σύνορα των υποψηφίων χωρών. Από πλευράς τους, τα 15 κράτη-μέλη έλαβαν μέτρα, με τη συνθήκη της Νίκαιας του 1999, για την ορθολογική οργάνωση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων. Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, τα εν λόγω υφιστάμενα κράτη μέλη ενέκριναν ένα εξαετές χρηματοδοτικό πλαίσιο, βάσει του οποίου διατέθηκαν περισσότερο από 3 δισ. ευρώ ως άμεση χρηματοοικονομική στήριξη των υποψηφίων χωρών.

Ένα από τα βασικότερα θέματα που εξετάστηκαν και συζητήθηκαν στα πλαίσια της «Ατζέντας 2000», ήταν η ενίσχυση της προενταξιακής στρατηγικής στον τομέα της γεωργίας, βάσει της οποίας θα προσφερθεί ένα πρόγραμμα προετοιμασίας των υποψηφίων χωρών της Κ.Α.Ε., για την ένταξή τους στην Ε.Ε.¹⁴

Σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Λουξεμβούργου (Δεκέμβριος 1997)¹⁵, Κάρντιφ (Ιούνιος 1998), Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999)¹⁶, Νίκαιας (Ιούνιος 2000), Φέιρα (Δεκέμβριος 2000)¹⁷, Γκαίτεμποργκ (Ιούνιος 2001), Λάακεν (Δεκέμβριος 2001), Σεβίλλης (Ιούνιος 2002) και Βρυξελλών (Οκτώβριος 2002) η διαδικασία διεύρυνσης περιλαμβάνει τα εξής:

14. Ο αγροτικός τομέας αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα αλλά και τα πιο πολύπλοκα ζητήματα των διαπραγματεύσεων για την ενίσχυση της προενταξιακής στρατηγικής, εφόσον θα έπρεπε να συνεξετασθούν με την πορεία της αναθεώρησης της Κ.Α.Π., με τις μεταβολές που επήλθαν στην αγροτική οικονομία των χωρών Κ.Α.Ε. κατά την πενταετία 1998-2003 με τις εξελίξεις των συζητήσεων στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Με βάση τις αποφάσεις της «Ατζέντας 2000», οι προενταξιακές ενισχύσεις για τη γεωργία, θα είναι ύψους 500 εκ. ετησίως μέχρι το έτος 2006 και προβλέπεται να αποδίδονται σε τομείς προτεραιότητας, όπως η βελτίωση των δομών μεταποίησης, των δικτύων εμπορίας και του ελέγχου ποιότητας των τροφίμων, αλλά και σχεδίων με στόχο την ολοκληρωμένη ανάπτυξη και την υποστήριξη των τοπικών πρωτοβουλιών.

15. Το Συμβούλιο του Λουξεμβούργου (Δεκέμβριος 1997) ενέκρινε τις αναλύσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που περιλαμβάνονταν στην «Ατζέντα 2000» και αποφάσισε την έναρξη διαπραγματεύσεων σύμφωνα με την πρότασή της. Παράλληλα, αποφάσισε την ενίσχυση της προ-ενταξιακής στρατηγικής μέσα από τη δημιουργία εταιρικής σχέσης με κάθε υποψήφια χώρα που κινητοποιεί όλες τις μορφές κοινοτικής βοήθειας μέσα σε ένα ενιαίο πλαίσιο που περιλαμβάνει τις προτεραιότητες κατά την προετοιμασία και ιδιαίτερα την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, καθώς και τους οικονομικούς πόρους που είναι διαθέσιμοι γι' αυτό το σκοπό, κυρίως για το πρόγραμμα Phare.

16. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) αποφασίστηκε να εγκαταλειφθεί η προσέγγιση της διεύρυνσης «κατά κύματα ένταξης», που είχε υιοθετηθεί στο Λουξεμβούργο για να προβεί για πολιτικούς λόγους (μετά την αστάθεια που προξένησε ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία) σε μία επιτάχυνση της ένταξης και των λιγότερο έτοιμων χωρών. Συγκεκριμένα αποφασίστηκε:

- Να ξεκινήσουν οι επίσημες διαπραγματεύσεις το Φεβρουάριο του 2000 με Βουλγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ρουμανία και Σλοβακία.
- Να αποδοθεί στην Τουρκία η ιδιότητα της υποψήφιας χώρας.
- Τόσο κατά την έναρξη όσο και κατά την πορεία των διαπραγματεύσεων να εφαρμοστεί η αρχή της «διαφοροποίησης» και της εξατομικευμένης προσέγγισης, δηλ. της μεταχείρισης κάθε υποψήφιας χώρας όχι μόνο στη βάση των δεσμεύσεων που αναλαμβάνει, αλλά και των ατομικών της προσπάθειες ενσωμάτωσης του κοινοτικού κεκτημένου.
- Να επιτραπεί στις υποψήφιες χώρες που αρχίζουν τώρα τις διαπραγματεύσεις (new ins) να ενωθούν με τις χώρες του πρώτου κύματος μέσα σε ένα λογικό διάστημα, εφόσον έχουν κάνει σημαντική πρόοδο στις προετοιμασίες τους.

17. Στο Συμβούλιο της Φέιρα, ανακοινώθηκε ότι ο αριθμός των κεφαλαίων στα οποία οι διαπραγματεύσεις έχουν ολοκληρωθεί με τις χώρες του πρώτου κύματος έχει ως εξής: Κύπρος 16, Ουγγαρία 11, Εσθονία 13, Τσεχία 13, Σλοβενία 12, Πολωνία 11.

- Την ομάδα των 10 υποψηφίων (Κύπρος, Τσεχία, Ουγγαρία, Πολωνία, Εσθονία, Σλοβενία, Σλοβακία, Λιθουανία, Λετονία και Μάλτα) που, σύμφωνα με το Συμβούλιο Βρυξελλών, κατέστησαν μέλη το 2004.
- Τις υποψήφιες βαλκανικές χώρες που δεν περιλαμβάνονται στο πρώτο κύμα της διεύρυνσης, δηλαδή τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, οι οποίες ήδη διεξάγουν ενταξιακές διαπραγματεύσεις, καθώς και την Τουρκία, η οποία δεν έχει ακόμη εκπληρώσει τα πολιτικά κριτήρια προκειμένου να περάσει στη φάση αυτή της διαδικασίας διεύρυνσης.
- Την «Ευρωπαϊκή Διάσκεψη», δηλαδή τα 13 υποψήφια προς ένταξη κράτη-μέλη (τα 10 του 2004 συν τη Ρουμανία, Βουλγαρία, και Τουρκία) και την Ελβετία, ενώ προβλέπεται να προσκαλούνται τα κράτη των αποκαλούμενων στην κοινοτική ορολογία Δυτικών Βαλκανίων, η Ουκρανία και η Μολδαβία.

Η νέα ενταξιακή διαδικασία περιλαμβάνει:

- Μια ενισχυμένη προενταξιακή στρατηγική (Ευρωπαϊκές Συμφωνίες, διαρθρωμένος πολιτικός διάλογος, εναρμόνιση νομοθεσίας, χρηματοδοτική συνεργασία)
- Τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις
- Την προβολή της κοινοτικής νομοθεσίας
- Τη διαδικασία παρακολούθησης.

Οι διαπραγματεύσεις υλοποιούνται στο πλαίσιο των Διακυβερνητικών Διασκέψεων Προσχώρησης ανάμεσα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο —διαμορφώνει τη διαπραγματευτική του θέση («Κοινή Θέση») για κάθε ένα από τα 31 κεφάλαια του κεκτημένου— και το κάθε ένα ξεχωριστά από τα υποψήφια κράτη. Το αντικείμενο των διαπραγματεύσεων είναι οι όροι υπό τους οποίους οι υποψήφιοι θα υιοθετήσουν και θα εφαρμόσουν το κεκτημένο.

Οι βασικές αρχές των διαπραγματεύσεων είναι οι εξής:

1. Αρχή της διαφοροποίησης —στηρίζεται στην «πρόοδο σύμφωνα με τις ατομικές επιδόσεις»—, ενώ το άνοιγμα και το κλείσιμο των κεφαλαίων αποφασίζεται με βάση τις ατομικές επιδόσεις.
2. Αρχή του «catch-up». Εδώ δεν υπάρχουν ομαδοποιήσεις αλλά οι ατομικές επιδόσεις μπορούν να οδηγήσουν στην αλλαγή της σειράς επιτυχίας.
3. Αρχή του «set-aside», τα δύσκολα δηλαδή θέματα από τα διαπραγματευτικά κεφάλαια τα οποία μπορούν να εξετασθούν μόνο στο τέλος των διαπραγματεύσεων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι εκείνο το κοινοτικό όργανο το οποίο είναι επιφορτισμένο με την παρακολούθηση εφαρμογής των υποχρεώσεων των υποψηφίων και κατόπιν προτάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθετεί τις Εταιρικές Σχέσεις ανά υποψήφια χώρα. Οι Εταιρικές

σχέσεις αποτελούν μονομερή κείμενα στα οποία η Ε.Ε. προσδιορίζει τους στόχους και τις προτεραιότητες για κάθε υποψήφια χώρα, η οποία απαντά με το Εθνικό της Πρόγραμμα για την Υιοθέτηση του Κεκτημένου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχολιάζει τόσο το Εθνικό Πρόγραμμα όσο και την πραγματική πρόοδο στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων των Εταιρικών Σχέσεων στις ετήσιες Εκθέσεις Προόδου της και αποτελούν κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποστέλλονται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη τις Εταιρικές Σχέσεις, ενώ το Κοινοβούλιο υιοθετεί σχετικά ψηφίσματα που τις σχολιάζουν. Επιπλέον, πραγματοποιούνται συνεδριάσεις των Επιτροπών και των Συμβουλίων Σύνδεσης με τις υποψήφιες χώρες. Οι Επιτροπές και τα Συμβούλια Σύνδεσης υπόκεινται στην Προεδρία του Συμβουλίου Υπουργών της Ε.Ε., αποτελούν όργανα των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών (Συμφωνιών Σύνδεσης) και έχουν προσανατολιστεί και σε ρόλο παρακολούθησης της ενταξιακής πορείας.

Σε κατώτερο επίπεδο κινούνται οι υποεπιτροπές σύνδεσης υπό την ευθύνη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι «Κοινές Θέσεις» αναφορικά με την προενταξιακή πορεία αντανακλούν επίσης τη θέση του Συμβουλίου σχετικά με την πρόοδο των επί μέρους υποψηφίων, ενώ υφίσταται και η διαδικασία των θεματικών εκθέσεων παρακολούθησης οι οποίες υποβάλλονται από ομάδες απαρτιζόμενες από εκπροσώπους των κρατών-μελών, οπότε αυξημένο ρόλο διαδραματίζουν τα κράτη-μέλη.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (Οκτώβριος 2002) αποφάσισε να επιλέξει, με βάση την εισήγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 10 χώρες που αναμένεται να πληρούν όλα τα κριτήρια της Κοπεγχάγης μέχρι τις αρχές του 2004 και για τη διαμόρφωση των Κοινών Θέσεων της Ε.Ε., στα δημοσιονομικά κεφάλαια. Το Συμβούλιο της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος 2002) επικύρωσε την πρόταση της Επιτροπής και έδωσε τη συγκατάθεσή του για να ακολουθήσουν η σύνταξη της Συνθήκης Προσχώρησης, η παραπομπή της στην Επιτροπή για γνωμοδότηση και η παροχή σύμφωνης γνώμης από το Κοινοβούλιο, για την ένταξη δέκα νέων κρατών —Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία— από το 2004¹⁸, της Βουλγαρίας και Ρουμανίας από το 2007¹⁹, η ένταξη της Τουρκίας θα

18. Στις 16 Απριλίου 2003 υπογράφηκε στην Αθήνα η «Συνθήκη Προσχώρησης μεταξύ των 15 κρατών-μελών και των 10 υπό ένταξη χωρών και η τυπική ένταξη πραγματοποιήθηκε την 1η Μαΐου 2004.

19. Υιοθετήθηκε ένας «οδικός χάρτης διαπραγματεύσεων» με αναπροσαρμοσμένα χρονοδιαγράμματα για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία και αποφασίστηκε αύξηση της οικονομικής βοήθειας της τάξης των 4 δις, την τριετία 2004-2006. Ειδικότερα η Ρουμανία με 860 εκατ. ευρώ το 2004, με 930 εκατ. το 2005, με 1 δις. ευρώ το 2006· η Βουλγαρία με 370 εκατ. ευρώ, 400 εκατ. και 430 εκατ. αντίστοιχα, χρηματική βοήθεια η οποία δείχνει μεν μία διάθεση βοήθειας αλλά

αποφασιστεί στο Συμβούλιο του Δεκεμβρίου του 2004²⁰, ενώ για το μέλλον παραπέμφθηκε η ένταξη των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, δηλαδή της Κροατίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Σερβίας-Μαυροβούνιου και της Αλβανίας.

Β. Τα Δυτικά Βαλκάνια

Οι σχέσεις των χωρών της Βαλκανικής με την Ε.Ε., εμφανίζουν ορισμένα διαχρονικά χαρακτηριστικά, η εξέταση των οποίων είναι χρήσιμη για την κατανόηση της συνεργασίας. Στα χαρακτηριστικά αυτά συμπεριλαμβάνονται:

1. Οι σχέσεις συνεργασίας των χωρών της περιοχής με τη Δυτική Ευρώπη προσδιορίζονταν και εξακολουθούν να προσδιορίζονται από διεθνείς και εσωτερικές πολιτικές παραμέτρους. Έτσι, κατά την περίοδο του διπολισμού ουσιαστικά την περίοδο διχοτόμησης της ευρωπαϊκής ηπείρου, θεσμοθετήθηκαν ειδικές σχέσεις συνεργασίας μέσω συμφωνιών σύνδεσης με την Ελλάδα (1961) και την Τουρκία (1963), οι οποίες μετεξελιχθήκαν σε

και πόσο συγκριτικά μακριά από την ένταξη μπορεί να βρίσκονται.

20. Είναι γεγονός ότι στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος 2002) η προσοχή των κρατών-μελών της Ε.Ε. έμεινε προσκολλημένη στην υπόθεση της Τουρκίας, για την οποία το σχέδιο των συμπερασμάτων ανέφερε τα εξής: *Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθυμίζει την απόφαση που έλαβε το 1999 στο Ελσίνκι, σύμφωνα με την οποία η Τουρκία είναι ένα υποψήφιο κράτος που προσρίζεται να προσχωρήσει στην Ένωση με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Χαιρετίζει ένθερμα τα σημαντικά βήματα που έχει πραγματοποιήσει η Τουρκία προς την κατεύθυνση της πλήρωσης των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, ιδίως μέσω των πρόσφατων δεσμών νομοθετικών μέτρων και των επακόλουθων εκτελεστικών μέτρων που καλύπτουν αρκετές βασικές προτεραιότητες καθοριζόμενες στην Εταιρική Σχέση Προσχώρησης. Η Ένωση αναγνωρίζει την εδραιωμένη πρόθεση της νέας τουρκικής κυβέρνησης να προχωρήσει περαιτέρω στην οδό των μεταρρυθμίσεων και παροτρύνει, ιδίως, την κυβέρνηση να αντιμετωπίσει ταχέως όλες τις ενυπάρχουσες ελλείψεις σχετικά με τα πολιτικά κριτήρια, όχι μόνο όσον αφορά τη νομοθεσία, αλλά κυρίως όσον αφορά την εφαρμογή. Η Ένωση υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με τα πολιτικά κριτήρια που αποφασίστηκαν στην Κοπεγχάγη το 1993, για τη συμμετοχή στην Ένωση απαιτείται η υποψήφια χώρα να έχει επιτύχει σταθερότητα θεσμών που να εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων. Η Ένωση ενθαρρύνει την Τουρκία να συνεχίσει ενεργώς τη μεταρρυθμιστική διαδικασία. Εφόσον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2004, βάσει έκθεσης και σύστασης της Επιτροπής, αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα αρχίσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. Προκειμένου να βοηθηθεί η Τουρκία στην πορεία της προς την προσχώρηση, θα ενισχυθεί η ενταξιακή στρατηγική για την Τουρκία. Η Επιτροπή καλείται να υποβάλει πρόταση αναθεωρημένης Εταιρικής Σχέσης Προσχώρησης και να ενισχύσει τη διαδικασία νομοθετικού ελέγχου. Παράλληλα, η τελωνειακή ένωση Ε.Ε.-Τουρκίας θα πρέπει να αποκτήσει μεγαλύτερη έκταση και βάθος. Η Ένωση θα αυξήσει σημαντικά την προενταξιακή χρηματοδοτική της στήριξη προς την Τουρκία. Από το 2004, η εν λόγω βοήθεια θα χρηματοδοτείται από το κεφάλαιο του προϋπολογισμού «προενταξιακές δαπάνες». Βλ. Ε.Ε. Ανακοίνωση της Προεδρίας, 14/12/2002.*

- ένταξη για την Ελλάδα και τελωνειακή ένωση για την Τουρκία²¹.
2. Το 1983 τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Συνεργασίας μεταξύ Ε.Ο.Κ. και της τότε ενιαίας ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας, η οποία προέβλεπε οικονομική, τεχνική και χρηματοδοτική συνεργασία, συνεργασία στον τομέα του εργατικού δυναμικού και τη λειτουργία Συμβουλίου Συνεργασίας, ενώ υπήρχαν διατάξεις για τις εμπορικές ανταλλαγές (καθεστώς προτίμησης χωρίς αμοιβαιότητα για τα βιομηχανικά προϊόντα, μείωση δασμών για τα αγροτικά κ.ά.). Οι σχέσεις όμως με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής (Βουλγαρία, Ρουμανία, Αλβανία) ήταν υποτυπώδεις έως ανύπαρκτες, αφού μέχρι και τη δεκαετία του 1970 πολλές χώρες της Ε.Ο.Κ. δεν είχαν ούτε καν διπλωματικές σχέσεις. Ως συνέπεια της ψυχροπολεμικής διαιρέσης της Ευρώπης, οι σχέσεις μεταξύ των χωρών της Βαλκανικής και της Ε.Ε. εμφανίζουν παραδοσιακά έναν έντονο κατακερματισμό. Η Βαλκανική χερσόνησος δεν αποτέλεσε μια ενιαία πολιτική και οικονομική οντότητα άσκησης κοινοτικής πολιτικής. Οι διαφορές στην εσωτερική πολιτική και οικονομική συγκρότηση των επιμέρους βαλκανικών χωρών, οι διαφορετικοί προσανατολισμοί πολιτικής, οι αποκλίσεις στα επίπεδα ανάπτυξης τους, αλλά και οι εθνικές τους επιδιώξεις προσδιόρισαν τη συνεργασία με την Ε.Ο.Κ.
 3. Το τέλος του ψυχρού πολέμου και οι πολιτικές μεταβολές στην ενιαία Γιουγκοσλαβία, και γενικότερα στο βαλκανικό χώρο οδήγησαν στη δημιουργία νέων κρατών στο χώρο, ενώ προέκριναν νέα δεδομένα τόσο για

21. Α. Κότιος, «Η Βαλκανική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», *Αγορά Χωρίς Σύνορα* 5.3 (2000) 163-206· Α. Kotios, «European Policies for Reconstruction and Development of the Balkans», in G. Petrakos - S. Totev (eds.), *The Development of the Balkan Region*, London: Ashgate, 2001· Α. Κότιος, «Η Ευρωβαλκανική Οικονομική Συνεργασία: Εξέλιξη, Προβλήματα, Προοπτικές», στο Γ. Πετράκος (επιμ.), *Στρατηγικός Σχεδιασμός για την Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2000· G. Petrakos - S. Totev (eds.), *The Development of the Balkan Region*, Aldershot: Ashgate, 2002· G. Petrakos - G. Maier - G. Gorzelak (eds.), *Integration and Transition in Europe: The Economic Geography of Interaction*, London: Routledge, 2000· G. Petrakos, *The New Geography of the Balkans: Cross-Border Cooperation Between Albania, Bulgaria and Greece*, University of Thessaly, Department of Planning and Regional Development 1996· G. Petrakos - A. Rovolis, *The Economic Geography of East-West Integration in Europe*, Discussion Paper Series, Department of Planning and Regional Development, University of Thessaly 2002· G. Petrakos, «The Balkans in the New European Economic Space: Prospects of Adjustment and Policies of Development», *forthcoming in Eastern European Economics* 40.1 (2001)· G. Petrakos, «Rebuilding the ravaged Balkans: Europe needs a new development policy», *Transition* 12, αρ. 2, σσ. 18-19, The World Bank Group 2001· G. Petrakos - S. Totev, «Economic Structure and Change in the Balkan Region: Implications for Integration, Transition and Economic Cooperation», *International Journal of Urban and Regional Research* 24, αρ. 1, σσ. 95-113· G. Petrakos, «The Regional Structure of Albania, Bulgaria and Greece: Implications for Cross-Border Cooperation and Development», *European Urban and Regional Studies* 4.3 (1997) 193-208.

τη συνεργασία των χωρών της περιοχής με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, όσο και για την οικονομία και την κοινωνία των χωρών της περιοχής.

Μετά τη συμφωνία του Ντέιτον (Dayton 21.11.1995) για τον τερματισμό του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία, η Παγκόσμια Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και Ανάπτυξη (Ε.Τ.Α.Α. - European Bank for Reconstruction and Development - Ε.Β.Ρ.Δ.) επεξεργάστηκαν το πρόγραμμα ανασυγκρότησης και ανοικοδόμησης της χώρας αυτής. Το Πρόγραμμα προέβλεπε δωρεάν βοήθεια ύψους 5 δις δολαρίων Η.Π.Α. για το διάστημα 1996-1999. Η εισφορά της Ε.Ε. στο πρόγραμμα ήταν 1 δις δολαρίων Η.Π.Α., μέσω του Phare («Essential Aid»), και αποτελούσε ένα πρόγραμμα άμεσης δράσης, το οποίο στόχευε στη χορήγηση ανθρωπιστικής βοήθειας, και σε δράσεις ανασυγκρότησης (μεταφορές, παιδεία, κατοικία, γεωργία, ενέργεια, ύδρευση, τηλεπικοινωνίες κ.λπ.) Εξάλλου, μέσω της κοινοτικής πρωτοβουλίας ΟΒΝΟΒΑ την ίδια περίοδο επιδιώκεται η ανασυγκρότηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Κροατίας, της Νέας Γιουγκοσλαβίας, και της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.)²². Επιμέρους στόχοι της πρωτοβουλίας αυτής ήταν και συνεχίζουν να αποτελούν, η οικονομική ανάπτυξη, η αποκατάσταση και η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών και η συνεργασία μεταξύ των δημοκρατιών της πρώην Γιουγκοσλαβίας σύμφωνα με την περιφερειακή προσέγγιση που ακολουθεί η Ε.Ε. στην περιοχή²³. Ο κατάλογος των θεμάτων και επιδιώξεων για την οικονομική συνεργασία με τις χώρες της Βαλκανικής που περιέχεται σ' όλες τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες είναι ο μεγαλύτερος που έχει συμπεριληφθεί σε συμφωνίες σύνδεσης της Ε.Ε. με άλλες χώρες. Η οικονομική συνεργασία έχει για τις βαλκανικές χώρες σαφώς μεγαλύτερη σημασία και αυτό γιατί στην περίπτωση των χωρών σε μετάβαση θα πρέπει πρώτα να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις (σύγχρονες υποδομές,

22. Κανονισμοί Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ) 1628/96, 2240/97 και 851/98.

23. Η μετάβαση προς την κοινοβουλευτική δημοκρατία δυτικοευρωπαϊκού τύπου, την οικονομία της αγοράς και η πορεία της ενσωμάτωσής στους θεσμούς των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων των υπό μετάβαση χωρών της περιοχής συνεπάγονται διαρθρωτικές προσαρμογές, αλλαγές που προκαλούν οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό κόστος. Για την άμβλυνση αυτού του κόστους προσαρμογής και την επίτευξη μιας εναρμόνισης των συστημάτων των χωρών της Κ.Α.Ε. με τα πρότυπα της Ε.Ε., η Ε.Ε. ανέπτυξε από το 1989 μέτρα στήριξης και ενεργοποιεί χρηματοδοτικά σχήματα συνεργασίας μέσω της Ε.Τ.Ε. και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη παρέχει άμεση χρηματοδότηση για δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα, για αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποιήσεις καθώς και για την υποδομή που είναι απαραίτητη για τη στήριξη αυτών των δραστηριοτήτων. Ακόμη, στηρίζει τη δημιουργία και ενίσχυση των θεσμών. Οι κύριοι τύποι της χρηματοδότησης είναι δάνεια, συμμετοχές και εγγυήσεις και η Τράπεζα δίνει έμφαση στη συγχρηματοδότηση, ώστε να αυξηθούν οι συνολικοί επενδυτικοί πόροι, καθώς και στην τεχνική συνεργασία.

αναδιάρθρωση, βελτίωση ανθρωπίνου δυναμικού, διοικητικός εκσυγχρονισμός, νέες επενδύσεις, μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, μακροοικονομική σταθεροποίηση, καταπολέμηση οργανωμένου εγκλήματος και παραοικονομίας²⁴) και μετά να προωθηθεί η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων αυτών, οι οποίες επιτρέπουν την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της οικονομικής ολοκλήρωσης, αυξάνοντας όμως τον ανταγωνισμό. Η συνολική βοήθεια της Ε.Ε.²⁵ για την περιοχή και για το χρονικό διάστημα 1991-1999 ανέρχονταν σε 7.863 εκ. Ευρώ, η βοήθεια που χορήγησαν τα κράτη-μέλη σε διμερές επίπεδο ανέρχονταν σε 7.101 εκ. Ευρώ και η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων ανερχόταν σε 1.991 εκ. Ευρώ, συνολική βοήθεια 16.956 εκ. Ευρώ, ενώ για το διάστημα 2000-2006 προβλέπεται να χορηγηθούν ειδικά στη *Ρουμανία και τη Βουλγαρία*, 6.2 εκ. Ευρώ. Επίσης, σύμφωνα και με τις προτάσεις της «Ατζέντα 2000», το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου (1999) υιοθέτησε δύο νέα χρηματοδοτικά μέσα: α) την προενταξιακή βοήθεια για τη γεωργία (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development, SAPARD) και β) τη διαρθρωτική βοήθεια (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession, ISPA)²⁶. Για την προενταξιακή στήριξη της γεωργίας, την αναδιάρθρωσή της, την προσαρμογή των υποψηφίων χωρών στα δεδομένα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) και την ανάπτυξη του

24. Ερευνήτες έχουν αποπειραθεί να εκτιμήσουν το μέγεθος της παραοικονομίας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, εγχείρημα αρκετά δύσκολο για τους εξής λόγους: α) ορισμένες εθνικές στατιστικές υπηρεσίες καταβάλλουν προσπάθεια να συμπεριλάβουν μια εκτίμηση της ανεπίσημης δραστηριότητας που καταχωρείται στο Α.Ε.Π. και ένας οποιοσδήποτε υπολογισμός του λόγου του ανεπίσημου προς το επίσημο Α.Ε.Π. μπορεί να είναι σημαντικά υποτιμημένος. β) Δεν είναι σαφές ποια είναι η κατάλληλη μέθοδος για τη μέτρηση της παραοικονομίας, η μέτρηση της ανεπίσημης δραστηριότητας είναι αναπόφευκτα ευαίσθητη στην μέθοδο που εφαρμόζεται. Για παράδειγμα, το ποσοστό της παραοικονομίας της Βουλγαρίας σε σχέση με το Α.Ε.Π. το 1995 υπολογίζεται είτε στο 34 % είτε στο 56,7%, ανάλογα με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται, στην Αλβανία το Δ.Ν.Τ. (2003) έχει αμφιβολίες για τη χαμηλή επίσημη εκτίμηση των μη καταχωρημένων δραστηριοτήτων και σημειώνει ότι οικονομικές δραστηριότητες στην πλειονότητά τους ενδεχομένως να πραγματοποιούνται στον τομέα της παραοικονομίας. Παρ' όλες τις τεχνικές δυσκολίες μέτρησης, είναι ξεκάθαρο ότι οι ανεπίσημες δραστηριότητες παίζουν μεγαλύτερο ρόλο στις χώρες των δυτικών Βαλκανίων απ' ό,τι στις χώρες της Κ.Α.Ε. Βλ. Α. Παπανδρόπουλου, «Η Παραοικονομία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης», *Southeast European Times*, Αθήνα, 08/09/03.

25. Οι υποψήφιες για ένταξη χώρες της Βαλκανικής συμμετέχουν και σε κοινοτικά προγράμματα που αφορούν την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την απασχόληση καθώς και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, την έρευνα και ανάπτυξη.

26. Βλ. «Berlin European Council 24 and 25 March 1999: Presidency Conclusions», Press release, Luxembourg (25-03-99), Nr. sn 100. 33. CEPS, *A System for Post-War South East Europe*, Working Document No. 131, Brussels 1999, and Gros, ό.π., σ. 34· W. Kostrzewa, P. Nunnenkamp and H. Schmieding, «A Marshall Plan for Middle and Eastern Europe», *The World Economy* 13.122, σσ. 27-49, από τα οποία θα αρχίσουν να επαφελούνται και οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων.

αγροτικού χώρου²⁷ θα διατεθούν ετησίως και για το χρονικό διάστημα 2000-2006 520 εκ. Ευρώ και για τις διαρθρωτικές πολιτικές στους τομείς του περιβάλλοντος και των υποδομών στις μεταφορές 1.040 εκ. Ευρώ. Οι προβλέψεις πληρωμών υπέρ των χωρών της Κ.Α.Ε. (και των Δυτικών Βαλκανίων) για τα έτη 2000-2006 ανέρχονται σε συνολικά 21.840 εκ. Ευρώ, ενώ η συνολική βοήθεια για τη στήριξη της μετάβασης τα 7 πρώτα έτη (μέχρι τέλους 1997) ήταν 7,7 δις Ευρωπαϊκές Νομισματικές Μονάδες (European Currency Unit). Παρ' όλα αυτά, η βοήθεια αυτή υπολείπεται σημαντικά της συνολικής βοήθειας που λαμβάνουν οι περιοχές του στόχου 1 της Ε.Ε., στο πλαίσιο της πολιτικής της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής τόσο σε απόλυτους αριθμούς, όσο και ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (Α.Ε.Π.), ή ως κατά κεφαλή βοήθεια.

2.1 Ειδικές πολιτικές για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία

Η Βουλγαρία και Ρουμανία²⁸, διαφοροποιούμενες από τις υπόλοιπες της χερσονήσου του Αίμου, και επιδιώκοντας τη μετάβασή τους στη δυτικοευρωπαϊκού τύπου κοινοβουλευτική δημοκρατία και στην οικονομία της αγοράς, έστρεψαν τον προσανατολισμό τους προς τη Δυτική Ευρώπη. Έτσι, επιδίωξαν με κάθε μέσο την ανάπτυξη σχέσεων με την Ε.Ε. (και το Ν.Α.Τ.Ο.) και την ένταξή τους στους συγκεκριμένους υπερεθνικούς θεσμούς συνεργασίας²⁹. Μέσω της ανάπτυξης της συνεργασίας με την Ε.Ε., η Βουλγαρία και η Ρουμανία επεδίωξαν την απεξάρτησή τους από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., την ενίσχυση της διαδικασίας εκδημοκρατισμού³⁰ ενώ προσδοκούσαν τα οφέλη της κοινοτικής βοήθειας, το άνοιγμα της ευρωπαϊκής αγοράς και την προσέλκυση επενδύσεων.

Το 1993 η Βουλγαρία και η Ρουμανία, σε αντίθεση με τις χώρες της δυτικής Βαλκανικής, αντιμετώπισαν με επιτυχία τις αναταραχές στο εσωτερικό τους, προχώρησαν σε εγκαθίδρυση δημοκρατικών καθεστώτων και υπέγραψαν με την Ε.Ε. Συμφωνίες Σύνδεσης³¹ οι οποίες άρχισαν ισχύουν από το

27. European Commission, «Structural Actions 2000-2006», σσ. 126-147.

28. Βλ. σχετικά τις αποφάσεις (Ε.Κ.) 98/266 και 98/261 του Συμβουλίου της 30ης Μαρτίου 1998 σχετικά με τις αρχές, προτεραιότητες, τους ενδιάμεσους στόχους και όρους που περιέχονται στην εταιρική σχέση με Βουλγαρία και Ρουμανία για τη προσχώρησή τους, στην *Επίσημη Εφημερίδα Ε.Ε.*, αρ. L 121, 23-04-1998.

29. Η ένταξη στην Ε.Ε. τέθηκε για όλους τους νέους πολιτικούς σχηματισμούς οι οποίοι δημιουργήθηκαν την πρώτη περίοδο μετάβασης ως κεντρική κοινωνική επιδίωξη.

30. B. Lippert, «Etappen der EG-Osteuropapolitik: Distanz-Kooperation-Assozierung», *Integration*, 13. Jg., 3/90, σσ. 111-125.

31. Βλ. «Europe Agreement establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Bulgaria, of the other part», *Official Journal*, αρ. L 358, 31/12/1994, σσ. 2-222 και «Europe Agreement establishing an Association

Φεβρουάριο του 1995.

Ως ειδικοί στόχοι των συμφωνιών για τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία αναφέρονται:

- Η δημιουργία ενός πλαισίου για το διάλογο, ο οποίος να συμβάλλει στην ανάπτυξη πολιτικών σχέσεων.
- Η εγκαθίδρυση μιας ελεύθερης ζώνης εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε., και της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας που να καλύπτει το σύνολο του εμπορίου.
- Η στήριξη της διεύρυνσης του εμπορίου και της επίτευξης οικονομικών σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών, ώστε να επιταχυνθεί η ανάπτυξη στις δύο χώρες.
- Η λειτουργία των συμφωνιών ως βάση για την οικονομική, χρηματοδοτική, πολιτιστική και κοινωνική συνεργασία καθώς και για τη χορήγηση της βοήθειας από την Ε.Ε.
- Η στήριξη της προσπάθειας των δύο χωρών να αναπτύξουν την οικονομία τους και να ολοκληρώσουν τη μετάβασή τους στην οικονομία της αγοράς.
- Η δημιουργία του πλαισίου για την ενσωμάτωσή τους στην Ε.Ε., (υιοθέτηση νέων κανόνων, πολιτικών και πρακτικών).
- Η εγκαθίδρυση θεσμών, ικανών να διασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα της σύνδεσης.

Οι συμφωνίες σύνδεσης μεταξύ της Ε.Ε., και της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, καλύπτουν σύνολο των διμερών ζητημάτων με την Ε.Ε. και προβλέπουν τεχνική και οικονομική στήριξη σ' όλους τους τομείς της οικονομικής πολιτικής των δύο χωρών και προσφέρουν το αναγκαίο θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη σχέσεων στενής συνεργασίας και ολοκλήρωσης³².

Η προενταξιακή στρατηγική στην οποία εντάσσονται οι δύο χώρες στοχεύει στη στήριξη της προσαρμογής, ώστε να επισπεύσουν την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης³³. Στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία³⁴ το Συμβούλιο εξέδωσε ήδη τις σχετικές αποφάσεις

between the European Communities and their Member States, of the one part, and Romania, of the other part», *Official Journal* αρ. L 357, 31/12/1994, σσ. 2-189.

32. A. Henriot - A. Inotao, *What Future for the Integration of the European Union and the Central and Eastern Europe Countries?*, European Bank for Reconstruction and Development Working Paper 127, 1998· P. Messerlin, *Measuring the Costs of Protection in Europe*, Washington, D.C.: Institute for International Economics, 2000.

33. Βλ. «EU Troika-FYRMacedonia: Political Dialogue Meeting», Joint Statement, Press Release, Luxembourg (27-04-1999), αρ. 7565/99.

34. Βλ. σχετικά τις αποφάσεις (Ε.Κ.) 98/266 και 98/261 του Συμβουλίου της 30ής Μαρτίου 1998 σχετικά με τις αρχές, προτεραιότητες, τους ενδιάμεσους στόχους και όρους που περιέχο-

που αφορούν στις αρχές, στις προτεραιότητες, στους ενδιαμέσους στόχους και τους όρους που περιέχονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση³⁵. Το 1998 και οι δύο χώρες κατέθεσαν τα εθνικά τους προγράμματα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, τα οποία εξετάστηκαν στο πλαίσιο των διμερών επαφών και του πολιτικού διαλόγου με τις κοινοτικές αρχές³⁶.

Μέσω του διαλόγου η Ε.Ε. επιδιώκει να διευκολύνει την ένταξη των δύο χωρών, να βελτιώσει την κατανόηση, να αυξήσει τη σύγκλιση θέσεων σε διεθνή θέματα και να ενισχύσει την ασφάλεια και τη σταθερότητα. Όσον αφορά την οικονομική συνεργασία, ο στόχος της ελεύθερης κίνησης εμπορευμάτων προβλέπεται να υλοποιηθεί μέσω της δημιουργίας μιας ελεύθερης ζώνης εμπορίου εντός μιας περιόδου δέκα ετών, όπου η Ε.Ε. αποδέχεται τη μη πλήρη εφαρμογή της αρχής της αμοιβαιότητας και των ισοδύναμων εμπορικών παραχωρήσεων.

Οι δύο χώρες δεσμεύονται από τις Συμφωνίες να απελευθερώσουν τις εισαγωγές τους από την Ε.Ε. σταδιακά και μέσα σ' ένα διάστημα δέκα ετών και αυτό ισχύει κυρίως για τα δασμολογικά εμπόδια, δεδομένου ότι ποσοτικοί και συναλλαγματικοί περιορισμοί καταργούνται με τη θέση σε ισχύ των Συμφωνιών. Οι Συμφωνίες Σύνδεσης προβλέπουν ακόμη τη φιλελευθεροποίηση των κρατικών μονοπωλίων, σχετικά με τις συμβάσεις έργων, τις συμβάσεις προμηθειών και την πρόσβαση στην εσωτερική αγορά των Βαλκανικών αυτών χωρών αντίστοιχων ξένων παραγωγών.

Λόγω της βαρύτητας που έχει ακόμη ο κρατικός τομέας στις δύο χώρες, οι Συμφωνίες προβλέπουν το άνοιγμα των αγορών για δημόσιες προμήθειες και συμβάσεις στη βάση των αρχών της μη διάκρισης, της αμοιβαιότητας και σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, οι συνδεδεμένες χώρες θα προβούν σε άνοιγμα των αγορών αυτών μετά το τέλος της 10ετούς περιόδου προσαρμογής, ενώ οι Συμφωνίες Σύνδεσης προβλέπουν και την προσαρμογή του δικαίου της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και την υιοθέτηση κοινοτικού δικαίου.

Η οικονομική συνεργασία αναφέρεται στη στήριξη από την πλευρά της Ε.Ε. μιας σειράς τομεακών πολιτικών στις δύο χώρες: έτσι η βιομηχανική συνεργασία προβλέπει τη στήριξη της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης, την ίδρυση νέων επιχειρήσεων, τη μεταφορά τεχνολογίας κ.λπ. Για την προώθηση και προστασία των επενδύσεων προβλέπονται συμφωνίες προστασίας των ξένων

νται στην εταιρική σχέση με Βουλγαρία και Ρουμανία για τη προσχώρησή τους, στην *Επίσημη Εφημερίδα Ε.Ε.*, αρ. L 121, 23-04-1998.

35. Απόφαση του Συμβουλίου 98/266/EK για Βουλγαρία και 98/261/EK για Ρουμανία.

36. European Commission, *Structural Actions 2000-2006: Commentary and Regulations*, Luxembourg: Office for Official Publications, 2000.

επενδύσεων, αποφυγής διπλής φορολογίας, τη μεταφορά κεφαλαίων, της διοργάνωσης και συμμετοχής σε εμπορικές εκθέσεις.

Ο αγροτικός τομέας είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη και την απασχόληση τόσο της Βουλγαρίας όσο και της Ρουμανίας³⁷, και η συνεργασία στοχεύει στη στήριξη παραγωγών στη δημιουργία δικτύων διανομής, στον εκσυγχρονισμό της υποδομής στον αγροτικό χώρο και τη βελτίωση της παραγωγικότητας και της υγείας.

Για την αναβάθμιση των τραπεζών, ασφαλειών και γενικώς χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προτεραιότητα δίδεται στη βελτίωση των λογιστικών και των ελεγκτικών συστημάτων, στην αναδιάρθρωση και στην εναρμόνιση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η νομισματική και συναλλαγματική πολιτική των δύο χωρών οφείλει να προσεγγίσει την κοινοτική και για το σκοπό αυτό προβλέπεται η χορήγηση τεχνικής βοήθειας. Ακόμη, η χρηματοδοτική συνεργασία αναφέρεται στα προγράμματα συνεργασίας (Phare, E.T.E., βοήθεια στο πλαίσιο της ομάδας κρατών του Ο.Ο.Σ.Α. που προσφέρουν δωρεάν αναπτυξιακή βοήθεια (G-25), και στα μέτρα στήριξης για εισαγωγή και διατήρηση μετατρεψιμότητας, για σταθεροποίηση της οικονομίας και για αντιμετώπιση προβλημάτων του ισοζυγίου πληρωμών).

Συμπερασματικά, όσον αφορά τα πολιτικά κριτήρια, η Ε.Ε. διαπίστωσε ότι η Βουλγαρία και η Ρουμανία πληρούν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, όσον αφορά τις οικονομικές επιδόσεις, αλλά οι δύο χώρες βρίσκονται σε μειονεκτικότερη σχέση από όλες τις άλλες χώρες της Κ.Α.Ε.³⁸ Τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη των δύο κρατών αντανακλούν βασικές οικονομικές αδυναμίες³⁹ και οι δύο χώρες έχουν χαμηλό Α.Ε.Π. ως ποσοστό του κοινοτικού μέσου όρου και το Α.Ε.Π. υπολείπεται του επιπέδου του 1989⁴⁰. Κοινά είναι τα προβλήματα και στους τομείς των ελλειμμάτων στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, του χαμηλού ποσοστού των επενδύσεων ως προς το Α.Ε.Π., του χαμηλού επιπέδου εισροών ξένου κεφαλαίου για άμεσες επενδύσεις, του μεγάλου μεγέθους του αγροτικού τομέα στη σύνθεση του Α.Ε.Π. και στην απασχόληση. Από την άλλη και οι δύο χώρες έχουν αυξήσει σημαντικά τις εμπορικές τους σχέσεις με την Ε.Ε., παρόλο που υπολείπονται σημαντικά των άλ-

37. European Commission, *Agricultural Situation and prospects in the Central and Eastern European Countries*, Summary Report, Working Document, Brussels 1998.

38. M. Jackson - G. Petrakos, *Opening to the EU, Competitiveness and Structural Change in the Industry of Transition Economies*, Phare-ACE Project P-96-6071-R, Volos 1999.

39. UN/ECE, *Economic Survey for Europe 1999*, Geneva 2000.

40. Δηλαδή, αντί οικονομικής μεγέθυνσης και πραγματικής σύγκλισης, η Βουλγαρία εμφάνισε δραματική πτώση του Α.Ε.Π. της τα έτη 1996 και 1997, ενώ ανέκαμψε το 1998 και το 1999, το ίδιο και η Ρουμανία.

λων χωρών της Κ.Α.Ε.⁴¹. Όσον αφορά τώρα τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, οι εκθέσεις της Επιτροπής διαπιστώνουν ότι η Βουλγαρία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια οικονομία αγοράς και απαιτούνται βελτιώσεις στην ελεύθερη διαμόρφωση των τιμών, στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, στη διαρθρωτική πολιτική και στο θεσμικό οικονομικό πλαίσιο. Επίσης, λόγω των διαρθρωτικών προβλημάτων της χώρας, της έλλειψης υποδομών, σύγχρονης τεχνολογίας και καταρτισμένου ανθρωπίνου δυναμικού, του μεγάλου κρατικού τομέα, των αδυναμιών του τραπεζικού τομέα, η βουλγαρική οικονομία θεωρείται ότι δεν πληρεί το κριτήριο της ανταγωνιστικής ικανότητας. Σε συγκριτικά μειονεκτικότερη θέση από την άποψη της εκπλήρωσης των οικονομικών κριτηρίων βρίσκεται η Ρουμανία.

Οι δύο χώρες απέχουν πολύ από την εκπλήρωση των οικονομικών κριτηρίων και η διαδικασία του μετασχηματισμού εμφανίζει αργούς ρυθμούς. Στη Ρουμανία μάλιστα παρατηρείται μεγαλύτερη στασιμότητα από ό,τι στη Βουλγαρία. Ο μεγάλος κρατικός τομέας, η καθυστέρηση στις ιδιωτικοποιήσεις, το εξωτερικό χρέος, η διαφθορά, οι अपαρχαιωμένες υποδομές συνιστούν παράγοντες που έχουν θέσει τις δύο χώρες σ' ένα κύκλο μειωμένων αναπτυξιακών δυνατοτήτων.

Η οικονομική και τεχνική στήριξη της Ε.Ε. δεν είναι όμως από μόνη της σε θέση να συμβάλει στην αντιμετώπιση των αδυναμιών αυτών. Ετήσιες καθαρές εισροές 1% ή 2% του Α.Ε.Π. των χωρών αυτών απαξιώνονται από πτώσεις του Α.Ε.Π.⁴², ενώ εκτιμάται ότι για την επίτευξη του 75% του μέσου κοινοτικού Α.Ε.Π., μέχρι το 2015 θα πρέπει η βουλγαρική οικονομία να αυξάνεται κατά 10,1% ετησίως, η δε ρουμανική κατά 9,2%, υπό τις παρούσες συνθήκες ποσοστά εξωπραγματικά. Εάν το Α.Ε.Π. της Ε.Ε. αυξάνεται ετησίως κατά μέσο όρο 2,5%, οι δε βαλκανικές χώρες κατά 3,5%, θα χρειαστούν περισσότερο από 100 έτη για να καλύψουν εισοδηματική διαφορά.

Αυτό σημαίνει ότι η σύγκλιση απαιτεί πέρα από την αύξηση των πόρων από κοινοτική βοήθεια, βοήθεια διεθνών οργανισμών, ξένες επενδύσεις και μεγάλες μεταρρυθμίσεις, προσαρμογές, καθώς και αύξηση της εσωτερικής αποταμίευσης για επενδύσεις, γεγονός που θα επιτρέψει την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ε.Ε. το 2007⁴³.

41. V. Gligorov - V. Kaldor - L. Tsoukalis, *Balkan Reconstruction and European Integration*, The Hellenic Observatory, The European Institute, LSE, The Centre for the Study of Global Governance, LSE and The Vienna Institute for International Economic Studies 1999.

42. Πτώσεις του Α.Ε.Π. της τάξης του -6,6% (1997, Ρουμανία) ή της τάξης του -10,9% (1996, Βουλγαρία) και -6,9% (1997, Βουλγαρία).

43. Σ. Βαλντέν, *Βαλκανική Συνεργασία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Αθήνα: Παπαζήσης - ΕΚΕΜ, 1994.

3. Η νεότερη πολιτική φιλοσοφία της Ε.Ε. για τη σύνδεση των χωρών των δυτικών Βαλκανίων

Η νατοϊκή επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο το Μάρτιο του 1999 αποκάλυψε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα πολιτικής καθώς και τις ιδιαιτερότητες- ιδιομορφίες της περιοχής, από κάθε άλλη στην ευρωπαϊκή ήπειρο, οι οποίες ίσχυαν και πριν την έναρξη της στρατιωτικής επέμβασης του Ν.Α.Τ.Ο., και απ' ό,τι φαίνεται θα συνεχίσουν να υφίστανται. Το κόστος της κρίσης για όλες τις χώρες της Βαλκανικής και η εμπλοκή της Ε.Ε. στη σύγκρουση ανέδειξε τη σημασία της περιοχής για τη σταθερότητα, ασφάλεια και ευημερία όλης της Ευρώπης. Στο Έκτακτο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων στο Λουξεμβούργο (8.4.1999) αναγνωρίστηκε ότι η ευρωπαϊκή σταθερότητα και ευημερία δεν μπορούν να αποσυνδεθούν από τις εξελίξεις στις χώρες της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης⁴⁴, ενώ η νέα αυτή πολιτική φιλοσοφία της Ε.Ε. εκφράστηκε από τον αρμόδιο για τις εξωτερικές σχέσεις Επίτροπο στη Διάσκεψη της Ουάσιγκτον για την Ανοικοδόμηση των Βαλκανίων (Σεπτέμβριος 1999), ο οποίος δήλωσε ότι *ή η Ευρώπη θα εξαγάγει σταθερότητα στα Βαλκάνια ή τα Βαλκάνια θα εξαγουν αστάθεια στην υπόλοιπη Ευρώπη*⁴⁵.

Α. Σύμφωνο Σταθερότητας

Με την έναρξη της κρίσης, η περιοχή των Βαλκανίων βρέθηκε στο επίκεντρο των συζητήσεων σε επίπεδο Ε.Ε., σε επίπεδο διεθνών οργανισμών [π.χ. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.), Παγκόσμια Τράπεζα (Ε.Ε.Τ.Α.)] και άλλων μηχανισμών της πολυμερούς συνεργασίας και αναπτυξιακής βοήθειας (G 25, οι οχτώ πιο πλούσιες χώρες του πλανήτη - G-8, Κλαμπ των Παρισίων). Το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων στο Λουξεμβούργο (Απρίλιος 1999) ζήτησε από την Επιτροπή να εξετάσει άμεσα την αναβάθμιση των σχέσεων της Ε.Ε. με την Αλβανία και την Π.Γ.Δ.Μ., αναβάθμιση η οποία έλαβε επίσημη μορφή με την υπογραφή συμφωνιών σύνδεσης (27.4.1999). Εξάλλου, τόσο στο Άτυπο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της 8.4.1999 όσο και στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της 26.4.1999⁴⁶, τονίστηκε η ανάγκη μιας συνολικής παρέμβασης στην περιοχή μετά το τέλος της κρίσης που θα έχει τη μορφή ενός *Συμφώνου Σταθερότητας*⁴⁷. Ακόμη, στο ίδιο Συμβούλιο συμφωνήθηκε να συ-

44. Βλ. «EU special Council for General Affairs, Council Conclusions-Kosovo», Luxembourg (08-04-1999), <http://europa.eu.int/news/kosovo2-en.htm>.

45. Ch. Paten, Remarks, «Conference on Economic Reconstruction in the Balkans», Washington, D.C., Sept. 24, 1999, www.seerecon.org/Calendar/patten.html 1999.

46. A. Alp, «The South East- Europe Co-operation Process: An Unspectacular, Indigenous Regional Co-operation Scheme», *Perceptions. Journal of International Affairs* 5.3 (September - November 2000) 43.

47. Σύμφωνα με την ανακοίνωση του Άτυπου Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων της 8/4/

γκληθεί στις 27.5.1999 στη Βόννη Διεθνής Διάσκεψη για τα Βαλκάνια (Νοτιοανατολική Ευρώπη) με τη συμμετοχή διεθνών οργανισμών και διεθνών τραπεζών και τη συμμετοχή των ισχυρών χωρών με στόχο τη σταθερότητα και ενσωμάτωση των χωρών της περιοχής στην ευρωπαϊκή συνεργασία. Η Γερμανία, ως προεδρεύουσα χώρα της Ε.Ε. εκείνης της περιόδου, κατέθεσε τις προτάσεις της για ένα *Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη*⁴⁸.

Στο γερμανικό σχέδιο αναγνωριζόταν η σημασία της σταθερότητας της περιοχής των Βαλκανίων για τη σταθερότητα και την ασφάλεια ολόκληρης της Ευρώπης, ενώ υπήρχαν ως στόχοι η αποφυγή συγκρούσεων, η δημιουργία προϋποθέσεων για την οικοδόμηση και την εδραίωση της δημοκρατίας, της οικονομίας της αγοράς, τη συνεργασία καθώς και την ένταξη των βαλκανικών χωρών στο Ν.Α.Τ.Ο. και την Ε.Ε. Η υιοθέτηση του Συμφώνου Σταθερότητας (Σ.Σ.) έγινε στη Διεθνή Διάσκεψη της Κολωνίας (10 Ιουνίου 1999) με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων κρατών και οργανισμών. Βασική επιδίωξη του Συμφώνου η σύναψη και συνεπής εφαρμογή διμερών και πολυμερών συμβάσεων καθώς και ενδοκρατικών συμφωνιών, με τις οποίες θα υπερπηδηθούν τα δομικά πολιτικά και οικονομικά ελλείμματα και το συγκρουσιακό δυναμικό της περιοχής.

Στο *Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη* συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, Τουρκία και Μολδαβία. Επίσης συμμετέχουν οι χώρες του G-8 που δεν ανήκουν στην Ε.Ε. (Η.Π.Α., Καναδάς, Ιαπωνία και Ρωσία) καθώς και η Νορβηγία και η Ελβετία. Στο *Σύμφωνο Σταθερότητας* μετέχουν επίσης διεθνείς οργανισμοί (Ο.Η.Ε., Ο.Ο.Σ.Α., Ν.Α.Τ.Ο., Ο.Α.Σ.Ε., η Υπηρεσία του Ο.Η.Ε., για τους πρόσφυγες UNHCR), διεθνή χρηματοδοτικά ιδρύματα (Παγκόσμια Τράπεζα, Δ.Ν.Τ., Ε.Τ.Α.Α., κ.ά.) καθώς και περιφερειακές πρωτοβου-

1999, η νοτιοανατολική Ευρώπη χρειάζεται ένα *Σύμφωνο Σταθερότητας* που θα ανοίξει το δρόμο για μια μακροχρόνια διαδικασία πολιτικής και οικονομικής σταθεροποίησης: Εφ. *Καθημερινή* 4/4/1999.

48. R. Bierman, *The Stability Pact for South Eastern Europe- Potential, Problems and Perspectives*, Bonn: Center for European Integration Studies, Discussion Paper. C 56, 1999· F. Saccomanni, «The Stability Pact for Southeastern Europe: A New Approach to a Regional Problem», *The International Spectator* 35.1 (January-March 2000) 65-71· Report Submitted on behalf of the Political Committee by M. Durrieu and H. Micheloyiannis, *Latest Developments in South-eastern Europe*, Assembly of Western European Union, Forty-fifth Session, Document 1666, 9 November 1999. «Stability Pact for South Eastern Europe», *Eurobalkans*, Spring-Summer 1999, σσ. 42- 46.

λίες (Οργανισμός για τη Οικονομική Συνεργασία της Μαύρης Θάλασσας - Ο.Ο.Σ.Ε.Π., Κεντρο-ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία (Central European Initiative - C.E.I.) η Πρωτοβουλία για τη Συνεργασία στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (South East Europe Cooperation Initiative - S.E.C.I.), η Διαδικασία Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης - S.E.E.C.P.). Το Σ.Σ. αποτελεί πολιτική δήλωση δέσμευσης και πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας για την ανάπτυξη κοινής στρατηγικής των συμμετεχόντων, με στόχο τη σταθερότητα και ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και δεν αποτελεί νέο διεθνή οργανισμό, ούτε διαθέτει ανεξάρτητους πόρους και δομές εφαρμογής προγραμμάτων, ρόλος του είναι να συντονίζει και να διευκολύνει την εφαρμογή των προγραμμάτων όλων των εταίρων του.

Το ανώτατο πολιτικό όργανο του Σ.Σ., το οποίο εδρεύει στις Βρυξέλλες και έχει εναλλακτική έδρα στη Θεσσαλονίκη, είναι το Περιφερειακό Τραπέζι (Regional Table), στο οποίο προεδρεύει ο Ειδικός Συντονιστής (Special Coordinator). Η δομή του Συμφώνου Σταθερότητας περιλαμβάνει τρία «Τραπέζια Εργασίας» (Working Tables) που αφορούν τα εξής θέματα:

- α) Εκδημοκρατισμός - Ανθρώπινα Δικαιώματα - επιστροφή προσφύγων.
- β) Οικονομική Ανασυγκρότηση, Συνεργασία και Ανάπτυξη.
- γ) Θέματα Ασφάλειας (Ασφάλεια και Άμυνα - Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις).

Σε αυτά τα «Τραπέζια Εργασίας», οι εκπρόσωποι όλων των χωρών και των διεθνών οργανισμών συμμετέχουν ισότιμα και από κοινού θέτουν τις προτεραιότητες σε όλους τους τομείς δραστηριότητας.

Το Σ.Σ. αποτελείται από οκτώ ενότητες:

- Στην πρώτη ενότητα τα συμμετέχοντα κράτη και οργανισμοί δεσμεύονται να συνεργαστούν για τη διασφάλιση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ανάπτυξης στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.
- Στη δεύτερη αναφέρονται οι αρχές και οι κανόνες που διέπουν το Σύμφωνο και τα συμμετέχοντα μέρη δεσμεύονται στην τήρηση των αρχών του Χάρτη του Ο.Η.Ε., της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι, του Χάρτη των Παρισίων, του Ο.Α.Σ.Ε., καθώς και των αρχών του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της αρχής της καλής γειτονίας. Οι χώρες της Βαλκανικής από την πλευρά τους δεσμεύονται να συνεχίσουν τις δημοκρατικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις τους, να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ τους και να συμπορευτούν προς την κατεύθυνση της ένταξής τους στις ευρω-ατλαντικές δομές.
- Η τρίτη ενότητα αναφέρεται στις επιδιώξεις του Σ.Σ., στην ενίσχυση των προσπάθειών των χωρών της περιοχής για επίσπευση της ειρήνης, για δημοκρατία, σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου, οικονομική ευη-

μερία και σταθερότητα στην περιοχή. Ως επί μέρους στόχοι του Σ.Σ. αναφέρονται η αποφυγή εντάσεων και κρίσεων στην περιοχή, η εγκαθίδρυση δημοκρατικών καθεστώτων, η δημιουργία οικονομιών της αγοράς, η οικονομική συνεργασία στην περιοχή, η καταπολέμηση του εγκλήματος και της διαφθοράς, η επιστροφή των προσφύγων. Ακόμη, αναφέρεται η πρόθεση για συνεργασία με την κυβέρνηση του Μαυροβουνίου και υπό προϋποθέσεις (εκδημοκρατισμός) με τη Σερβία⁴⁹.

- Στην τέταρτη ενότητα ρυθμίζεται το θέμα των μηχανισμών του Συμφώνου και για την υλοποίηση των στόχων του δημιουργείται «Περιφερειακό Τραπεζί Νοτιοανατολικής Ευρώπης» («South Eastern Europe Regional Table»), το οποίο θα εξετάζει την πορεία υλοποίησης του Συμφώνου και θα φροντίζει για την προώθηση και την επίτευξη των στόχων του.
- Στο πέμπτο μέρος του Σ.Σ. προσδιορίζονται οι ρόλοι και η συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων, αναγνωρίζεται ο ηγετικός ρόλος της Ε.Ε. όχι μόνο για την υιοθέτηση του Σ.Σ. αλλά και για την υλοποίησή του, ενώ επαινούνται οι πρωτοβουλίες της Ε.Ε. για την ενίσχυση των χωρών της περιοχής και για την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και ειδικότερα η στρατηγική για ανάπτυξη νέου τύπου σχέσεων με τις χώρες της Δυτικής Βαλκανικής. Η Ε.Ε. προσφέρει μέσω του Σ.Σ. την προοπτική ένταξης σ' αυτήν των χωρών της περιοχής στη βάση της Συνθήκης του Άμστερνταμ και των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, ενώ στην ενότητα αυτή ορίζεται ο ρόλος των άλλων συμμετεχόντων κρατών και διεθνών οργανισμών.
- Στην έκτη ενότητα εξαιρείται η σημασία της περιφερειακής συνεργασίας για τη σταθερότητα της περιοχής και τονίζεται ο σημαντικός ρόλος πρωτοβουλιών, όπως ο Ο.Σ.Ε.Π., η C.E.I., η S.E.E.C., κ.ά.
- Η έβδομη ενότητα του Συμφώνου αναφέρεται στην παροχή διεθνούς βοήθειας. Τα κράτη με οικονομικές δυνατότητες και οι διεθνείς οργανισμοί δεσμεύονται να στηρίξουν την ανασυγκρότηση και σταθεροποίηση της περιοχής και κάνουν έκκληση στη διεθνή κοινότητα να συμμετάσχει στην προσπάθεια αυτή. Επίσης, χαιρετίζεται η πρωτοβουλία της Ε.Ε. και της Παγκόσμιας Τράπεζας για συντονισμό της διαδικασίας παροχής βοήθειας.
- Στην όγδοη ενότητα διευκρινίζεται ο τρόπος λειτουργίας και ο ρόλος των επί μέρους «Τραπεζών». Όσον αφορά την «Τράπεζα εργασίας» για ανασυγκρότηση, ανάπτυξη και συνεργασία, ως επιμέρους πεδία δράσης της ορίζονται η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των χωρών της περιοχής

49. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο μετά την πτώση του καθεστώτος Μιλόσεβιτς το Σ.Σ. ανέπτυξε συνεχή συνεργασία με τη Σερβία.

και τρίτων χωρών, η προώθηση ελεύθερων εμπορικών ζωνών, η βελτίωση των διασυννοριακών μεταφορών, η ενίσχυση της προσφοράς και εξοικονόμησης ενέργειας, η ανάπτυξη των υποδομών, η απορύθμιση και η διαφάνεια, η στήριξη του ιδιωτικού τομέα, η επανένταξη των προσφύγων, τα θέματα προστασίας περιβάλλοντος και η συμμετοχή στο συντονισμό της διαδικασίας παροχής βοήθειας.

Το Σ.Σ. αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσέγγιση για τα Βαλκάνια, η οποία οφείλεται αποκλειστικά σε πρωτοβουλία της Ε.Ε. και συνιστά ένα πλαίσιο συνεργασίας και όχι έναν ακόμη διεθνή οργανισμό. Το Σ.Σ. προσφέρει ένα βήμα παρότρυνσης και ενεργοποίησης, ένα πλαίσιο διαλόγου και συντονισμού, αποτελεί έκφραση της νέας αντίληψης για μια ολοκληρωμένη παρέμβαση στην περιοχή συγχωνεύοντας όλες τις ήδη υπάρχουσες πολιτικές στήριξης κρατών και διεθνών οργανισμών⁵⁰. Το Σ.Σ. έχει ορισμένες συμφωνίες, όπως αυτή μεταξύ των κρατών της περιοχής να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις που θα στηρίζουν τις επενδύσεις (Investment Compact Agreement), την πρωτοβουλία για την καταπολέμηση της διαφθοράς (Anti-Corruption Initiative), τη συμφωνία για τα μέσα ενημέρωσης (Media Charter) και τη σύσταση της Working Group on Trade Liberalization and Facilitation.

Στη βάση τριών εκθέσεων της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη γενική στρατηγική ανάπτυξης της περιοχής των Βαλκανίων⁵¹, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων για έργα στις υποδομές⁵² και της Ε.Τ.Α.Α. για την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα⁵³, συμφωνήθηκε το 2000 η χρηματοδότηση με τη συμμετοχή όλων των μερών του Σ.Σ. τριών «πακέτων» δράσης: ενός Πακέτου Άμεσης Εφαρμογής (Quick Start Package) (έληξε την 31η Μαρτίου 2001), ενός Πακέτου για το Εγγύς Μέλλον (Near term Package), με έναρξη 2-3 χρόνια μετά το πρώτο πακέτο και ενός Μεσοπρόθεσμου Πακέτου (Medium term Package).

Τα προγράμματα του Πακέτου Άμεσης Εφαρμογής, συνολικού ύψους 1,7 δις Ευρώ και με δεσμεύσεις των δωρητών ύψους 2,4 δις Ευρώ καλύπτουν ενέργειες και για τις τρεις Τράπεζες Εργασίας. Ακόμη, ορίστηκαν τα προγράμματα των δύο άλλων πακέτων και προσδιορίστηκαν οι χρηματοδοτικές ανάγκες, ενώ θα πρέπει να σημειωθεί, ότι μεταξύ των ληπτριών χωρών συμπεριλαμβάνονται το Κοσσυφοπέδιο και το Μαυροβούνιο. Επίσης, θα πρέπει

50. R. Biermann, *The Stability Pact for South Eastern Europe - potential, problems and perspectives*, Center for European Integration Studies, Discussion Paper, C 56, Bonn 1999.

51. *The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe: a Regional Strategy Paper*.

52. *Basic Infrastructure Investments in South Eastern Europe: Regional Project Review*.

53. *International Financial Institutions: Regional Private Sector Initiatives in South Eastern Europe*.

να τονισθεί ότι τα Προγράμματα του Near Term Package και πολύ περισσότερο τα προγράμματα του Medium Term Package εμφανίζουν σημαντικά κενά χρηματοδότησης.

Συμπερασματικά, παρά τις αρχικές προσδοκίες, με εξαίρεση τις δράσεις των «Τραπεζών Εργασίας Ι και ΙΙΙ» που προωθήθηκαν γρήγορα, η υλοποίηση των έργων υποδομής παρουσίασε καθυστέρηση, λόγω χρονοβόρας διαδικασίας, ασύμφορων απαλλοτριώσεων, σύνταξης μελετών σκοπιμότητας κ.λπ. Για την επίλυση τέτοιων προβλημάτων, η 2η Περιφερειακή Διάσκεψη (Βουκουρέστι, Οκτώβριος 2001) δημιούργησε την Κατευθυντήρια Ομάδα για Έργα Υποδομής (Infrastructure Steering Group - με συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Παγκόσμιας Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης), προκειμένου να επιλεγούν με βάση αυστηρότερα κριτήρια τα έργα υποδομής στους τομείς μεταφορών, ενέργειας και διαχείρισης υδάτινων πόρων. Η ομάδα αυτή επέλεξε 27 νέα έργα υποδομών, με νέα χρηματοδότηση ύψους 2,4 δις Ευρώ. Τον πρώτο λόγο πλέον στο σχεδιασμό και την επιλογή των έργων έχει η Επιτροπή, η οποία επιδιώκει τη συγχρηματοδότηση έργων είτε με τρίτα κράτη, είτε με χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Δια του τρόπου αυτού η Επιτροπή επιχειρεί να καλύψει την ανεπάρκεια των διατιθεμένων υπ' αυτής πόρων για υποδομές στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων μέσω του προγράμματος «CARDS» (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation), που ανέρχονται σε 16 εκατ. Ευρώ για τα έτη 2002-2004⁵⁴. Εξάλλου, η αναθεώρηση της μέχρι τότε

54. Ειδικότερα, το πρόγραμμα CARDS αποσκοπεί:

- στην ανασυγκρότηση, στη βοήθεια για επιστροφή των προσφύγων και εκτοπισθέντων και στη σταθεροποίηση της περιοχής,
- στη δημιουργία θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου για τη στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων, στη συμφιλίωση της κοινωνίας των πολιτών, στην ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης και στην ενίσχυση της νομιμότητας και του αγώνα κατά του οργανωμένου εγκλήματος,
- στη βιώσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις προς την οικονομία αγοράς,
- στην κοινωνική ανάπτυξη και ιδίως τον αγώνα κατά της φτώχειας, στην ισότητα των φύλων, στην παιδεία, εκπαίδευση και κατάρτιση και στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος,
- στην ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ των δικαιούχων χωρών μεταξύ των εν λόγω χωρών και της Ε.Ε., καθώς και μεταξύ των εν λόγω χωρών και των χωρών που είναι υποψήφια για προσχώρηση στην Ε.Ε., σε συντονισμό με τα άλλα μέσα που αποσκοπούν στη διασυννοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία με τις τρίτες χώρες,
- στην προώθηση της περιφερειακής, διακρατικής, διασυννοριακής και διαπεριφερειακής συνεργασίας μεταξύ των δικαιούχων χωρών και μεταξύ των χωρών αυτών και της Ε.Ε., καθώς και μεταξύ των δικαιούχων χωρών και άλλων χωρών της περιοχής.

Η κοινοτική βοήθεια υλοποιείται με τη χρηματοδότηση προγραμμάτων επενδύσεων και ενδυνάμωσης του θεσμικού πλαισίου (institution building). Θ. Μαλκίδης, *Οικονομία και Κοινωνία*

πολιτικής περιφερειακής προσέγγισης από την Ε.Ε., όσον αφορά την ενσωμάτωση των Βαλκανικών χωρών στις ευρωπαϊκές δομές, με την απονομή καθεστώτος υποψηφίων χωρών σε *Βουλγαρία και Ρουμανία* και την προώθηση της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης και του χρηματοδοτικού κανονισμού CARDS για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, παράλληλα με την πτώση του καθεστώτος Μιλόσεβιτς και την ένταξη της Νέας Γιουγκοσλαβίας στο Σ.Σ., σηματοδότησαν το 2001 την έναρξη προβληματισμού για τον επαναπροσδιορισμό των στόχων του Συμφώνου και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του.

Στα θετικά του Σ.Σ. αναφέρονται η πύκνωση των επαφών μεταξύ εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, η δημιουργία δικτύων ανταλλαγής πληροφοριών, ενώ πρωτοβουλίες, όπως η «Agenda for Regional Action» για θέματα προσφύγων (συνεργασία μεταξύ Νέας - Κροατίας - Βοσνίας / Ερζεγοβίνης), το «Μνημόνιο για τη φιλελευθεροποίηση και διευκόλυνση του εμπορίου», το οποίο υπέγραψαν επτά βαλκανικές χώρες και η Μολδαβία, ο «Χάρτης για τα μέσα ενημέρωσης», οι πρωτοβουλίες κοινωνικής συνοχής, καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, διαφθοράς και ασύλου - μετανάστευσης συμβάλλουν ιδιαίτερα στην προώθηση της σταθεροποίησης της περιοχής.

Ειδικά στον τομέα της ανασυνγκρότησης και των υποδομών, το Σ.Σ. λειτούργησε ως χώρος επιλογής των βιώσιμων προγραμμάτων που υπέβαλαν οι χώρες της περιοχής. Με βάση αυτά καταρτίστηκε πίνακας με 244 «έργα ταχείας έναρξης», τα οποία θα χρηματοδοτούνταν από το ποσό των 2,4 δις Ευρώ, για το οποίο έγιναν δεσμεύσεις στην Α΄ Περιφερειακή Χρηματοδοτική Διάσκεψη των Βρυξελλών (29-30 Μαρτίου 2000).

Ακόμη, στα θετικά του Σ.Σ. θα πρέπει να προστεθούν οι σχετικές διεργασίες, οι οποίες οδήγησαν στον επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων των τριών «Τραπεζών Εργασίας» για τα έτη 2001-2003 από την 3η Περιφερειακή Τράπεζα του Σ.Σ. (Βρυξέλλες, Ιούνιος 2001). Μετά την αποχώρηση του πρώτου Ειδικού Συντονιστή Οττο Χόμπαχ (Otto Hombach), ο Ύπατος Εκπρόσωπος για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (Κ.Ε.Π.Π.Α.) και ο αρμόδιος επίτροπος της Ε.Ε. για τις εξωτερικές σχέσεις, υπέβαλαν στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων προτάσεις για τη βελτίωση του μηχανισμού λειτουργίας του, οι οποίες επικεντρώνονται στην ανάγκη περαιτέρω ασχολίας του Σ.Σ., στην προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας, την πρόληψη των κρίσεων και το διάλογο μεταξύ των εθνοτήτων, στην ανάγκη ενίσχυσης της συμμετοχής των χωρών της περιοχής στη λειτουργία του Συμφώνου και στε-

νότερης συνεργασίας με τη Διαβαλκανική Συνεργασία και στην ανάγκη διασφάλισης της συμπληρωματικότητας των δράσεων του Σ.Σ. προς το CARDS, ώστε να αποφεύγονται επικαλύψεις. Επίσης, προκειμένου να ξεπεραστεί το πρόβλημα συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τον Ύπατο Εκπρόσωπο για την Κ.Ε.Π.Π.Α., υιοθετήθηκε, συν τοις άλλοις από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της 19ης Νοεμβρίου 2001, η δημιουργία Συντονιστικής Επιτροπής Ε.Ε.-Σ.Σ. με συμμετοχή του Ειδικού Συντονιστή του Σ.Σ., του Ύπατου Εκπροσώπου Κ.Ε.Π.Π.Α., της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Προεδρίας της Ε.Ε. και ενός εκπροσώπου των χωρών της περιοχής, από τη Διαδικασία Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (S.E.E.C.P.).

Εξάλλου, ο νέος Ειδικός Συντονιστής, που επελέγη από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της 10ης Δεκεμβρίου 2001 υπέβαλλε στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων του Μαρτίου του 2002 έκθεση με τις δικές του προτάσεις για την περαιτέρω βελτίωση της αποτελεσματικότητας του Σ.Σ. Προτάσεις οι οποίες περιλαμβάνουν την ενίσχυση του ρόλου της Διαβαλκανικής Συνεργασίας στις συναντήσεις του Σ.Σ. και στη Συντονιστική Επιτροπή, την ανάθεση της Προεδρίας μίας τουλάχιστον εκ των Τραπεζών Εργασίας σε εκπρόσωπο χώρας της περιοχής με συμπροεδρεύοντες από χώρες της Ε.Ε., την επιλογή 5-6 υλοποιήσιμων προτεραιοτήτων, στον καθορισμό των οποίων θα κληθούν να συνεισφέρουν οι χώρες της περιοχής, τον περιορισμό των συναντήσεων του Σ.Σ., τη συγχώνευση των με κοινό αντικείμενο δραστηριοτήτων και επιχειρησιακών δομών του S.E.C.I. και του Σ.Σ. (καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος) και την ενιαία παρακολούθησή τους από κοινό Εθνικό Συντονιστή.

Β. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση (European Agency for Reconstruction)

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Ανασυγκρότηση ιδρύθηκε το 2000 με τον Κανονισμό Ε.Κ. (2667/2000) και είναι ένας φορέας υπεύθυνος για την υλοποίηση των προγραμμάτων βοήθειας της Ε.Ε., (Obnova και CARDS) στο βαλκανικό χώρο και ιδιαίτερα στο Κοσσυφοπέδιο και τη Σερβία - Μαυροβούνιο. Αποτελεί ανεξάρτητη υπηρεσία της Ε.Ε., η οποία υποβάλλει τις αναφορές στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και εποπτεύεται από το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από μέλη της Επιτροπής και από αντιπροσώπους των κρατών-μελών της Ε.Ε. Η Υπηρεσία δραστηριοποιείται στο πλαίσιο της δέσμευσης της Ε.Ε. για τη σταθεροποίηση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη⁵⁵.

55. Η υπηρεσία δεν είναι αρμόδια για την εφαρμογή άλλων κοινοτικών μέσων όπως η ανθρωπιστική βοήθεια ή η μακροοικονομική χρηματοδοτική βοήθεια που χορηγείται στη Σερβία, το

Γ. Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης των Δυτικών Βαλκανίων (Δ.Σ.Σ.)

Η Δ.Σ.Σ. αποτελεί ένα όργανο άσκησης πολιτικής της Ε.Ε. στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων (Αλβανία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Κροατία, Π.Γ.Δ.Μ., Σερβία - Μαυροβούνιο (και Κοσσυφοπέδιο) με κεντρικό στόχο τη μελλοντική ένταξη των βαλκανικών κρατών στις ευρωπαϊκές δομές, προσπάθεια που αποβλέπει στη σταθεροποίηση, και την οικονομική ανάκαμψη της περιοχής σε όλους τους τομείς.

Δύο είναι οι βασικοί άξονες δράσης της Δ.Σ.Σ.:

- α) η προσέγγιση των χωρών της περιοχής στην Ε.Ε. και
- β) η προσέγγιση να γίνει υπό όρους (αιρεσιμότητα), όπως ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου, του κράτους δικαίου, των δημοκρατικών αρχών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, η εμπέδωση της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς κ.λπ.⁵⁶. Τα πλεονεκτήματα από τη δράση της Δ.Σ.Σ. για τις χώρες της περιοχής θα κλιμακώνονται κατά σειρά σπουδαιότητας, ως εξής :

1. Εμπορικό καθεστώς προτίμησης με τη μορφή των αυτόνομων εμπορικών μέτρων,
2. Ένταξη στο χρηματοδοτικό πρόγραμμα CARDS
3. Σύναψη Συμφωνιών Σταθεροποίησης και Σύνδεσης

Τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν το περιεχόμενο των Συμφωνιών Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (Σ.Σ.Σ.) είναι:

- η θεσμοθέτηση πολιτικού διαλόγου,
- η απαρίθμηση των υποχρεώσεων της συμβαλλόμενης χώρας
- η αιρεσιμότητα, θεσμοθέτηση περιφερειακής συνεργασίας με τις άλλες χώρες της περιοχής,
- η σταδιακή εγκαθίδρυση ζώνης ελευθέρων συναλλαγών με την Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης ελεύθερης κυκλοφορίας εργαζομένων, κεφαλαίων και υπηρεσιών⁵⁷, ενώ υπάρχει επίσης ειδικό κεφάλαιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών υποθέσεων, θεσμοθετήσεως συνεργασίας σε διάφορους τομείς όπως παιδεία, περιβάλλον, τουρισμός, επενδύσεις, πολιτισμός, μεταφορές, ενέργεια κ.λπ.

Μαυροβούνιο και το Κοσσυφοπέδιο.

56. Την αιρεσιμότητα έχει θέσει το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της Ε.Ε. (Συμπεράσματα της 29ης Απριλίου 1997 και τελικό ανακοινωθέν Ζάγκρεμπ, Νοέμβριος 2000) και είναι η αρχή ότι πλεονεκτήματα κοινοτικής πολιτικής θα χορηγούνται ως ανταμοιβή στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, εφόσον αυτές τηρούν τις προϋποθέσεις της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης.

57. G. Petrakos, *The New Geography of the Balkans. Cross Border Cooperation Between Albania, Bulgaria and Greece*, Volos: University of Thessalia, 1996.

Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης έχουν υπογραφεί, με την Π.Γ.Δ.Μ.⁵⁸ και την Κροατία⁵⁹, ενώ έχουν αρχίσει οι διαπραγματεύσεις και με την Αλβανία⁶⁰. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων της 16ης Ιουνίου 2003, που υιοθετήθηκαν και στο Συμβούλιο καθώς και στη Διακήρυξη της Συνόδου Κορυφής Ε.Ε. - Δυτικών Βαλκανίων στη Θεσσαλονίκη, η τότε ελληνική προεδρία πέτυχε τη μετεξέλιξη της Δ.Σ.Σ., μέσω του εμπλουτισμού της με προενταξιακά στοιχεία τα οποία είναι:

- 1) Η δημιουργία «Ευρωπαϊκών Εταιρικών Σχέσεων», κατά το πρότυπο των εταιρικών σχέσεων με τις υποψήφιες χώρες.
- 2) Η ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου Ε.Ε. - Δυτικών Βαλκανίων, με σκοπό την πολιτική επένδυση της Δ.Σ.Σ.

Επιπλέον, στο ίδιο πλαίσιο αποφασίστηκε:

- α) η ενίσχυση της συνεργασίας και η εγκατάσταση μηχανισμών ευθυγράμμισης των χωρών της Δ.Σ.Σ. με την Ε.Ε. σε θέματα Κ.Ε.Π.Π.Α.,
- β) η θεσμοθέτηση συναντήσεων σε επίπεδο Πολιτικών Διευθυντών στο περιθώριο της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε.
- γ) η κοινοβουλευτική συνεργασία μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και των Δυτικών Βαλκανίων.

Παράλληλα η Ε.Ε. δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων σε προγράμματα (Tempus, Socrates-Erasmus κ.λπ.) κατά το πρότυπο των υποψηφίων χωρών, ενώ θεσπίζει σειρά μέτρων για αναβαθμισμένη υποστήριξη οικοδόμησης θεσμών, όπως η επέκταση του θεσμού των διδυμοποιήσεων και της δράσης του προγράμματος «Τ.Α.Ι.Ε.Ο.» (Technical Assistance Information Exchange Office), τη δυνατότητα συμμετοχής εταιριών Δυτικών Βαλκανίων σε διαγωνισμούς των προγραμμάτων PHARE, ISPA, SAPARD, TACIS MEDA, την προσχώρηση των χωρών της περιοχής στον «Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις», καθώς και την έναρξη τακτικού οικονομικού διαλόγου κάθε χώρας της περιοχής με την Ε.Ε. Βαρύνουσας σημασίας ήταν και το ζήτημα των θεωρήσεων (visas) και το Συμβούλιο ενέκρινε την προώθηση του θέματος της φιλελευθεροποίησης των θεωρήσεων, ορίζοντας παράλληλα, ως προϋπόθεση, την υιοθέτηση μεγάλων μεταρρυθμίσεων εκ μέρους των χωρών της περιοχής.

58. Αναμένεται η ολοκλήρωση της διαδικασίας επικυρώσεων της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που υπεγράφη στις 9 Απριλίου 2001.

59. Στις 21 Φεβρουαρίου 2003 υποβλήθηκε αίτηση ένταξης της Κροατίας στην Ε.Ε. ενώ συνεχίζεται η διαδικασία επικυρώσεων της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που υπεγράφη τον Οκτώβριο του 2001.

60. Στις 31 Ιανουαρίου 2003 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης Ε.Ε. - Αλβανίας, οι οποίες αναμένεται να διαρκέσουν περί τη διετία.

Η Ε.Ε. έχει χορηγήσει στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων από το Σεπτέμβριο του 2000 καθεστώς *ασύμμετρης εμπορικής φιλελευθεροποίησης*, δηλαδή έχει καταργήσει μονομερώς τους δασμούς για τα προϊόντα των χωρών της περιοχής που εισάγονται στην Ε.Ε., με στόχο να ενθαρρυνθούν οι εξαγωγές τους στην αγορά της Ε.Ε. και έτσι να ενδυναμωθεί η οικονομία τους.

Η Ε.Ε. χορηγεί οικονομική βοήθεια από το πρόγραμμα «CARDS», η οποία ανέρχεται σε 4,65 δις ευρώ για το χρονικό διάστημα (2001-2006). Η διαχείριση της βοήθειας για τη Σερβία - Μαυροβούνιο, περιλαμβανομένου και του Κοσσυφοπεδίου καθώς και για την Π.Γ.Δ.Μ., έχει ανατεθεί στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Ανασυγκρότησης.

Συμπερασματικά, οι κυριότεροι στόχοι που έχει η σήμερα Ε.Ε. για την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων είναι:

1. Περαιτέρω παγίωση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ανάπτυξης δημοκρατικών θεσμών⁶¹.
2. Προώθηση της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης κατά χώρα
3. Αναβάθμιση της Διαδικασίας Σύνδεσης και Σταθεροποίησης και Προσαρμογή στην πρόκληση της Διεύρυνσης
4. Έναρξη της Διαδικασίας Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης των Βαλκανίων
5. Οριζόντια Ζητήματα. (Οργανωμένο έγκλημα, παράνομη διακίνηση, διαφθορά και άλλα θέματα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, Πρόσφυγες και εκτοπισμένοι στο εσωτερικό των χωρών, Αποκατάσταση των πολιτιστικών και θρησκευτικών μνημείων και χώρων, Ανάπτυξη των υποδομών στην ενέργεια και τις μεταφορές, Στήριξη Επενδύσεων, Συλλογή Μικρών Όπλων, Ενίσχυση του Ελεύθερου Εμπορίου).
6. Περιφερειακή Συνεργασία και Σ.Σ.

4. Η πολιτική θέση και πρόταση της Ε.Ε. για τη διεύρυνση στο βαλκανικό χώρο

Η Ε.Ε. έχει επισημάνει τη σημασία των Βαλκανίων για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, τη σημασία του ανθρώπινου δυναμικού για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και για τη βιώσιμη διεύρυνση προς το Νότο, τη σημασία των Βαλκανίων για την ολοκλήρωση της λεκάνης της Μεσογείου.

Επίσης έχει τονίσει την ανάγκη για σαφή, αποτελεσματική και αποφασιστική εξωτερική πολιτική στη Βαλκανική και υποστηρίζει ότι η περιφερειακή προσέγγιση και όλες οι τομεακές πολιτικές για τα Βαλκάνια θα πρέπει να

61. Η Αποστολή της Αστυνομικής Δύναμης της Ε.Ε. στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η οποία αναπύχθηκε από τον Ιανουάριο του 2003 είναι η πρώτη επιχειρησιακή δράση υπό την αιγίδα της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας.

περιληφθούν σε ένα πρόγραμμα περιφερειακής ανάπτυξης.

Τα προβλήματα που αντιμετώπισε η περιοχή τα τελευταία χρόνια είχαν ως αποκορύφωμα ένα γενικό κοινωνικό κλίμα δυσπιστίας των πολιτών μεταξύ τους και των πολιτών με τις αρχές.

Η Ε.Ε. θεωρεί ότι η περιοχή έχει αρκετούς φυσικούς πόρους, μεγάλη πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά, γεωπολιτική σημασία και οικονομικά και πολιτιστικά ανθούσα διασπορά στη Βόρεια Ευρώπη, στην Αυστραλία, στον Καναδά και στις Η.Π.Α., έτσι ώστε σε γενικές γραμμές η ένταξή της στην Ε.Ε. και στις διαρθρώσεις της θα είναι μεγάλο πλεονέκτημα για την Ευρώπη. Η Αλβανία, η Γιουγκοσλαβία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Κροατία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, αποτελούν σημαντικές χώρες για την Ε.Ε., και για το ζήτημα της διεύρυνσης.

Η Ε.Ε. εντάσσει τα κράτη αυτά σε πέντε γεωπολιτικές-οικονομικές συσπειρώσεις:

1. Τη Βαλκανική Συνεργασία,
2. Την Κέντρο-ευρωπαϊκή συνεργασία,
3. Τον Ο.Ο.Σ.Ε.Π.,
4. Την ευρω-μεσογειακή συνεργασία καθώς και
5. Την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το Σύμφωνο Σταθερότητας παραμένει ένας καθολικός μηχανισμός για την αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής.

Πέρα από τις διαφορετικές καταστάσεις που εντοπίζονται σε κάθε μία από αυτές τις χώρες, η Ε.Ε. εντοπίζει τα κοινά προβλήματα που αντιμετωπίζει συνολικά η περιοχή, όπως προβλήματα δημοκρατίας, οικονομικής και κοινωνικής αναδιάρθρωσης και ανάπτυξης, μειονοτήτων και προσφύγων, έννομου τάξης και δικαιοσύνης, έλλειψης αποτελεσματικής, αξιοκρατικής και ανεξάρτητης δημόσιας διοίκησης που απορρέει από τη βαθύτατη κρίση στο σύστημα αξιών, έλλειψης αξιοπιστίας της πολιτικής, αδυναμία χάραξης και υλοποίησης πολιτικής «εκ των κάτω», ανθρώπινου κεφαλαίου, κοινωνικού κεφαλαίου, περιβάλλοντος και μετάβασης. Άμεσες προτεραιότητες από την Ε.Ε. για την περιοχή θεωρούνται η διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας, η εδραίωση της δημοκρατίας στα κράτη, η αντιμετώπιση των προβλημάτων εννόμου τάξεως και δικαιοσύνης, η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, των προβλημάτων μετάβασης και τέλος η οικονομική και κοινωνική αναδιάρθρωση. Ειδικότερα, η Ε.Ε. κρίνει απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση της περιοχής την ενίσχυση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας και κρίνει ότι έχει ιστορική ευθύνη και υποχρέωση απέναντι στο νοτιοανατολικό τμήμα της Ευρώπης να αναλάβει κάθε δυνατή πρωτοβουλία για την εδραίωση της ειρήνης στην περιοχή. Παράλληλα πιστεύει ότι η επίτευξη των παραπάνω στόχων αποτελεί

ζωτικής σημασίας συμφέρον για την Ευρώπη, ενώ απαραίτητος όρος για την εδραίωση της ειρήνης στην περιοχή κρίνεται το απαραίτητο των συνόρων.

Παράλληλα, η εδραίωση της δημοκρατίας θα πρέπει να αποτελεί μόνιμο, σταθερά επιδιωκόμενο στόχο που θα υπηρετηθεί αποτελεσματικά αν υπηρετηθεί σε βάθος. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει νομικό και θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης, της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής δημοκρατίας, των αυτόνομων κοινωνικών ομάδων, την ανεξάρτητη και κατοχυρωμένη λειτουργία των κοινωνικών εταίρων, την ανεξάρτητη λειτουργία του κοινωνικού διαλόγου, τη διασφάλιση στην πράξη του δικαιώματος του συνέρχεσθαι και συνεταγίζεσθαι, τη σαφή διάκριση και ανεξαρτησία της νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας, την κατοχυρωμένη, θεσμοθετημένη, αυτόνομη τοπική αυτοδιοίκηση, την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας της πανεπιστημιακής και ακαδημαϊκής κοινότητας και τέλος τη στήριξη και ανάπτυξη της δημοκρατίας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Για την κοινωνική ανάπτυξη και τον εκδημοκρατισμό της περιοχής, επιβάλλεται, πέραν των κονδυλίων και των δράσεων του PHARE, η κινητοποίηση της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Οι φορείς που μπορούν να συμβάλουν στην εδραίωση της δημοκρατίας αποτελούν τα κινήματα νεολαίας, οι πολιτικές και μη οργανώσεις, οι εκπαιδευτικοί, οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες ανά κλάδο, οι οργανώσεις γυναικών και οι επιστημονικές ενώσεις, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.)⁶². Είναι επιβεβλημένο επίσης να σχεδιαστούν ειδικά προγράμματα εδραίωσης της δημοκρατίας ανά χώρα αλλά και ανά κλάδο, με συμμετοχή και ευθύνη ερευνητών, ακαδημαϊκών και προσωπικοτήτων της περιοχής.

Σχετικά με τις μειονότητες, η Ε.Ε. θεωρεί απαραίτητη τη χάραξη μιας κοινής πολιτικής, η οποία θα στηρίζει την ανάπτυξη στις περιοχές που είναι συγκεντρωμένες, θα συμβάλλει στην αποφυγή των διακρίσεων, θα δίνει τη δυνατότητα στις μειονότητες να διατηρούν τον πολιτιστικό τους πλούτο και την ταυτότητά τους, θα προωθεί τη γνώση και τη μελέτη των χαρακτηριστι-

62. Στα Βαλκάνια δραστηριοποιείται ένας μεγάλος αριθμός Μ.Κ.Ο., ιδρυμάτων, διεθνών οργανισμών και οργανισμών του Ο.Η.Ε., οργανισμών ευρωπαϊκών και αμερικανικών οργανώσεων και υπηρεσιών που ασχολούνται με τα Βαλκάνια. Οι σημαντικοί κοινοί παρανομαστές μεταξύ των προτεινόμενων σχεδίων αποκαλύπτουν κοινό έδαφος για δράση: με την πολιτική βούληση που εκφράζουν όλοι οι ενδιαφερόμενοι για ειρήνη και σταθερότητα στην περιοχή, με την ύπαρξη εκατοντάδων οργανώσεων και ειδικών που ασχολούνται ήδη και που χρηματοδοτούνται για να εργαστούν στην περιοχή και υπέρ αυτής, με τη δέσμευση της Ε.Ε. και των Διεθνών Οικονομικών Ιδρυμάτων, οι χώρες της περιοχής και η διεθνής κοινότητα αναμένουν αποτελέσματα, με μια νέα προσέγγιση διεύθυνσης προς Νότο που σφαλώς είναι εγγεγραμμένη στην ημερήσια διάταξη της Ε.Ε., ενώ μία προσπάθεια για συντονισμό και διάλογο των κυριότερων Μ.Κ.Ο. στην περιοχή θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη. Βλ. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, *Η διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα 2000.

κών της και τέλος θα προωθεί την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση των μειονοτήτων στο εθνικό τους πλαίσιο.

Σχετικά με το ζήτημα των προσφύγων, τονίζεται η σημασία του προβλήματος και παροτρύνεται η Ε.Ε. να δράσει με τρόπο συγκεκριμένο, αποφασιστικό και αποτελεσματικό.

Επιβάλλεται επίσης να κατοχυρωθεί η ανεξαρτησία των δικαστηρίων και της δικαιοσύνης, η αποκατάσταση του κύρους των δικαστών, η εμπέδωση υγιεινών συναλλαγματικών ηθών, η πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, ο περιορισμός της παραοικονομίας και η αντιμετώπιση των διαπλοκών οργανωμένου εγκλήματος και κράτους.

Για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος που θεωρείται ύψιστης σημασίας προτεραιότητα, η Ε.Ε. αλλά και χωριστά τα κράτη-μέλη θα πρέπει να υιοθετήσουν μια αποτελεσματική πολιτική για την καταπολέμησή της στην Ε.Ε. και στα σύνορά της.

Για να αντιμετωπισθούν τα κοινά προβλήματα της περιοχής, που δημιουργήθηκαν από τη μετάβασή της στην ελεύθερη αγορά, η Ε.Ε. θεωρεί ότι απαιτούνται τα εξής: ενθάρρυνση των λαών της Βαλκανικής για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, συντονισμένη προσπάθεια από τον Ο.Η.Ε., τους διεθνείς οργανισμούς, την Ε.Ε., τους χρηματοδοτικούς οργανισμούς αλλά και από άλλους ευρωπαϊκούς οικονομικούς και κοινωνικούς κύκλους, προσπάθεια συγκρότησης και ανασυγκρότησης των θεσμών, κίνητρα επαναπατριsmού Βαλκανίων της διασποράς, υποκατάσταση και αντικατάσταση εταιρειών από τοπικό προσωπικό, η ευθύνη και η εξεύρεση λύσεων να επαναποδοθεί στις τοπικές αρχές. Επίσης απαιτούνται νέες δομές και όργανα διαμόρφωσης προγραμμαμάτων παρεμβάσεων και δράσεων, με στόχους και δυνατότητες, όπως επάρκεια πόρων για τη χρηματοδότηση αναπτυξιακών δράσεων, συνεργασίες δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, συνεργασίες διεθνών χρηματοδοτικών φορέων, προώθηση διακρατικής και διακλαδικής συνεργασίας θεσμών, οργανισμών και φορέων των χωρών της περιοχής που εμπλέκονται στην υλοποίηση δράσεων στην περιοχή.

Παράλληλα πρέπει να υπάρξει διαμόρφωση ομίλων αναπτυξιακής παρέμβασης για όλες τις χώρες της περιοχής αλλά και για κάθε μία χωριστά, η κατάρθρωση ενός στρατηγικού αναπτυξιακού σχεδίου για κάθε χώρα που θα περιλαμβάνει ένα τουλάχιστον ακριβές πρόγραμμα προώθησης της διασύνδεσης με τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα σε συνδυασμό με τα υπάρχοντα προγράμματα για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση των υπαρχόντων δικτύων. Απαιτείται η συγκρότηση οργάνου ικανού και εξουσιοδοτημένου να μετατρέψει την περιφερειακή προσέγγιση σε περιφερειακό πρόγραμμα ειρήνης, ανασυγκρότησης και ανάπτυξης για όλη την περιοχή (το Στρατηγικό Αναπτυξια-

κό σχέδιο για τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα μπορεί να αποτελέσει τον προπομπό για αυτό το πρόγραμμα), η χρησιμοποίηση ορισμένων τομέων ή κλάδων ως κινητήριων δυνάμεων για την οικονομική ανασυγκρότηση της περιοχής (π.χ. τουρισμός). Επίσης επισημαίνεται από την Επιτροπή η ανάγκη για εναρμόνιση των κανόνων του Interreg και των κανόνων του Phare.

Συμπερασματικά, οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη επιτυχημένων στρατηγικών στην περιοχή είναι η δημιουργία κλίματος που θα υποστηρίξει μια ψυχολογία ελπίδας και ασφάλειας, θα ενθαρρύνει τη συμμετοχή και θα παρέχει ορισμένες εγγυήσεις εντιμότητας στις επιχειρήσεις, στις τοπικές και εθνικές πολιτικές και στο δικαστικό σύστημα και στις διαδικασίες, η λήψη μέτρων για τους παραπάνω στόχους από τη διεθνή κοινότητα και, από την Ε.Ε., από τα συμβαλλόμενα μέρη του Συμφώνου Σταθερότητας και από τις ίδιες τις κυβερνήσεις, δέσμευση των χωρών που το έχουν υπογράψει για συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, προσδιορισμός διεθνικών σχεδίων προτεραιότητας και ορισμός Υπεύθυνης αρχής για κάθε σχέδιο, δρομολόγηση Βαλκανικής ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών, σύνδεση των βαλκανικών νομισμάτων με το ευρώ, θέσπιση μέσων περιφερειακής πολιτικής στο επίπεδο της Ε.Ε., θέσπιση μέσων περιφερειακής πολιτικής σε κάθε κυβέρνηση της περιοχής, καθώς και των περιφερειακών-τομεακών λειτουργιών σε βαλκανική βάση.

5. Συμπερασματικά

Η νέα προς τα Βαλκάνια διεύρυνση της Ε.Ε. αποτελεί μία ιστορική καμπή για την Ευρώπη, δίνοντας τέλος στη διχοτόμηση, που είχε επιφέρει ο Ψυχρός Πόλεμος και είναι αναμφισβήτητα μη συγκρίσιμη με τις προηγούμενες ως προς το μέγεθος και την ετερογένεια των υποψηφίων χωρών⁶³. Το ζήτημα της διεύρυνσης στο βαλκανικό χώρο κρίνεται ως μία μεγάλη πρόκληση για την Ε.Ε. και μία ιστορική ευκαιρία για τη δημιουργία ενός ενιαίου πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού χώρου. Η διαδικασία διεύρυνσης θα ευνοήσει τόσο τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., όσο και τις υποψήφιες χώρες, θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της Ε.Ε. σε παγκόσμιο επίπεδο και θα προωθήσει τη σταθερότητα στο σύνολο της Ευρώπης. Το εγχείρημα όμως της διεύρυνσης κρύβει πολλούς κινδύνους για τη σταθερότητα, την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ε.Ε. και των κρατών-μελών της, εάν δεν υπάρξουν οι προϋποθέσεις της προετοιμασίας των υποψηφίων χωρών και της Ε.Ε. και της πρόβλεψης και αντιμετώπισης των συνεπειών της⁶⁴. Η «βαλκανική» διε-

63. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, *Η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα 2000.

64. Χ. Γιανναράς, *Η Ελληνική ετοιμότητα για την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση*, Αθήνα: Αντ. Λιβάνη 2000.

ύρυνση αποτελεί στρατηγικό πολιτικό στόχο της Ε.Ε., καθώς η επέκτασή της θα ευνοήσει τις ανταλλαγές και την οικονομική δραστηριότητα ενώ θα δώσει νέα ώθηση στην ανάπτυξη και την ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής οικονομίας στο σύνολό της, ενώ η προσχώρηση νέων κρατών-μελών θα συμβάλει στην αύξηση της βαρύτητας και της επιρροής της Ε.Ε. στη διεθνή σκηνή, παρά τις διαφοροποιήσεις που υπήρξαν για την επέμβαση των Η.Π.Α. στο Ιράκ (Μάρτιος 2003)⁶⁵.

Από την άλλη πλευρά, η απόφαση για τη διεύρυνση της Ε.Ε., θα προσθέσει αρκετά εκατομμύρια νέους κατοίκους στην Ε.Ε. και η νέα Ε.Ε. θα χαρακτηρίζεται από μεγάλες οικονομικές ανισότητες. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο συνολικός πλούτος των δέκα υπό ένταξη χωρών, των οποίων το Α.Ε.Π. φτάνει τα 404,1 δισεκατομμύρια ευρώ, αντιστοιχεί στο 4,6% του πλούτου των 15 χωρών-μελών της Ε.Ε.⁶⁶. Τα έντονα προβλήματα και αντιθέσεις που επιφέρει η διεύρυνση είναι προ των πυλών, αφού υποστηρίζεται ότι το χαμηλό ποσοστό των εισαγωγών της Ε.Ε. από τις βαλκανικές χώρες σε μετάβαση —λιγότερο του 1% των συνολικών κοινοτικών εισαγωγών— σημαίνει ότι δεν θα υπάρξουν για τους παραγωγούς της Ε.Ε. αισθητές επιδράσεις⁶⁷. Η διαδικασία διεύρυνσης της Ε.Ε., με την προσχώρηση κρατών από την Κ.Α.Ε., συνιστά επίπονη και δύσκολη διαδικασία, δεδομένου ότι συνεπάγεται την παραχώρηση νομικών και διοικητικών αρμοδιοτήτων της χώρας σε μία υπερεθνική αρχή, προϋποθέτει μία σημαντική προσπάθεια προσαρμογής των παραγωγικών δομών σε επίπεδα μεγαλύτερων απαιτήσεων, εμφανίζει κοινωνικές αναταραχές που ίσως να δημιουργήσουν οι μεταρρυθμίσεις, δεδομένου του επιπέδου που παρουσιάζουν οι υποψήφιες χώρες στο κοινωνικό πεδίο. Η αυξημένη ανεργία στις περισσότερες υποψήφιες χώρες, η υστέρηση στη νομοθεσία, και η μείωση των παροχών στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, καθώς και οι ανισότητες στην εργασία συνηγορούν υπέρ αυτής της άποψης.

Όσον αφορά τη διεύρυνση και το ζήτημα της προενταξιακής χρηματοδότησης των χωρών των Βαλκανίων⁶⁸, το κύριο μέσο παρέμβασης στον οικονομικό τομέα είναι και θα παραμείνει το (ανανεωμένο) πρόγραμμα PHARE.

65. Βλ. <http://ue.eu.int/en/Info/eurocouncil/index.htm>, και για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διεύρυνση και τις προετοιμασίες των υποψήφιων χωρών για την προσχώρηση στην Ε.Ε., βλ. <http://europa.eu.int/comm/enlargement/index.htm>.

66. Ο μέσος όρος του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. για τις δέκα χώρες έφτασε το 2001 το 45% του μέσου όρου του Α.Ε.Π. των 15.

67. D. Gros, *An Economic System for Post-War South Europe*, companion paper to the CEPS Working Document No. 131, CEPS, Brussels 1999.

68. Χ. Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Αθήνα: ΙΔΙΣ-Παπαζήσης, 1994.

Στόχος του είναι να προετοιμάσει τις υποψήφιες χώρες για την προσχώρηση, επικεντρώνοντας τις παρεμβάσεις του στις δύο βασικές προτεραιότητες που συνδέονται με την υιοθέτηση του κεκτημένου και τη χρηματοδότηση των επενδύσεων μέχρι 30% και 70% αντιστοίχως του προϋπολογισμού του για τις υποψήφιες χώρες, εκτός από τις επενδύσεις που χρηματοδοτούνται από τα μέσα προενταξιακών διαρθρωτικών και γεωργικών πολιτικών. Η αντιμετώπιση όμως των προβλημάτων των χωρών της Βαλκανικής, με εξαίρεση τις κατεστραμμένες από τους πολέμους περιοχές που χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια, δεν επιδέχεται αυτού του είδους τη στήριξη. Οι χώρες αυτές χρειάζονται χρηματοδότηση για επενδύσεις στις υποδομές, στην παραγωγή καθώς και για την οργάνωση του κράτους και της δημόσιας διοίκησης.

Η βοήθεια που χορηγήθηκε κατά τη δεκαετία του 1990 στις χώρες της Βαλκανικής και ειδικότερα σ' αυτές που συνορεύουν με το Κοσσυφοπέδιο, που είναι και οι φτωχότερες, κρίνεται ως περιορισμένη. Η χρηματοδοτική βοήθεια που χορηγήθηκε για παράδειγμα το 1999 απέβλεπε περισσότερο στην άμβλυνση των συνεπειών της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου και λιγότερο στη χρηματοδότηση ενός προγράμματος ανασυγκρότησης και ανάπτυξης. Για την αύξηση της εσωτερικής αποταμίευσης, η βοήθεια θα πρέπει να προϋποθέτει ως ένα βαθμό τη συγχρηματοδότηση και να έχει όμως όσο το δυνατό υψηλότερο ποσοστό επιχορήγησης. Η κοινοτική εμπειρία με το σχεδιασμό και υλοποίηση των Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο, με τη μόνη διαφορά ότι στην περίπτωση των βαλκανικών χωρών, οι όροι χορήγησης της βοήθειας (π.χ. προγράμματα θεσμικής και μακροοικονομικής προσαρμογής, πολιτικοί όροι) καθώς και η συμμετοχή στη διαχείριση των πόρων των δωρητριών χωρών και οργανισμών θα πρέπει να είναι εντονότεροι. Θα πρέπει επίσης να τονισθεί ότι η χρηματοδοτική βοήθεια θα πρέπει να διαβαθμιστεί ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης και το μέγεθος των προβλημάτων των ληπτριών χωρών, για να υπάρξει ώθηση στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες⁶⁹. Η χρηματοδότηση της ανασυγκρότησης και αναδιάρθρωσης των βαλκανικών χωρών θα πρέπει να λάβει χώρα βάση ενός συνολικού σχεδίου για την περιοχή και για κάθε χώρα ξεχωριστά, ώστε να αποφευχθούν επικαλύψεις, συγκρούσεις στόχων ή διακριτική μεταχείριση. Σε αντίθετη περίπτωση, όπως δείχνει και η εμπειρία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης μετά

69. Για έξι βαλκανικές χώρες και για ένα διάστημα πέντε ετών (2000-2004) προτείνεται στη βάση η παροχή ενός «πακέτου βοήθειας». Η προτεινόμενη χρηματοδοτική βοήθεια για έξι χώρες ανέρχεται σε 21.425 εκ. ευρώ (Αλβανία 1.250 εκ., Π.Γ.Δ.Μ., 1825 εκ., Βοσνία-Ερζεγοβίνη 3.800 εκ., Κροατία 3.075, Βουλγαρία 3.634 εκ. και Ρουμανία 9.541 εκ. ευρώ). Η περίπτωση της Ο.Δ.Γ. (συμπεριλαμβανομένου του Κοσσυφοπεδίου) είναι διαφορετική λόγω των μεγάλων καταστροφών και τις ανάγκες κάθε χώρας.

το 1996 καθώς και η εμπειρία μετά την παύση του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο, η βοήθεια θα χαρακτηρίζεται από έλλειψη συντονισμού, μονομέρεια, αποσπασματικότητα, επικαλύψεις, συνδέσεις, ανεπάρκεια πόρων και καταπολέμηση συμπτωμάτων. Η βοήθεια για να έχει θετικά αποτελέσματα θα πρέπει να συναντάται στο εσωτερικό των χωρών υποδοχής με μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική αναπτυξιακή πολιτική, με ορθή διοίκηση και θα πρέπει να στηρίζει την εσωτερική παραγωγή. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη δημιουργία θεσμών και στην οργάνωση των βαλκανικών χωρών, ενώ οι βαλκανικές επιχειρήσεις θα πρέπει να προτιμούνται των επιχειρήσεων των δωρητριών χωρών στις προμήθειες και συμβάσεις που συνδέονται με τις εισροές πόρων. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι χώρες της Βαλκανικής καλούνται να αναδιαρθρωθούν και να προσαρμοσθούν σ' ένα διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον με αυξανόμενη την ελεύθερη κίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων. Η ενσωμάτωση των χωρών της περιοχής στο νέο διεθνές περιβάλλον συνεπάγεται ευκαιρίες και προκλήσεις για άντληση κεφαλαίων και για προσέλκυση ξένων επενδύσεων, για αξιοποίηση πλεονεκτημάτων, για εισαγωγή τεχνολογίας και προκλήσεις όπως ο εξωτερικός εμπορικός ανταγωνισμός, η διάδοση διεθνών κρίσεων και η μείωση της δυνατότητας άσκηση αυτόνομης πολιτικής. Αυτά όλα θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή της διεθνούς πολιτικής για την ανασυγκρότηση των βαλκανικών χωρών⁷⁰.

Τέλος είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η διεύρυνση αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την ολοκλήρωση της Ε.Ε., από πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτική σκοπιά, και τα σημαντικότερα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν στη διαδικασία της διεύρυνσης αφορούν στη δημοκρατική λειτουργία των θεσμών και της δημόσιας διοίκησης. Αφορούν, επίσης, στις συνέπειες της ένταξης για τις πολιτικές της Ε.Ε., στους ανα-

70. Βεβαίως η βοήθεια από το εξωτερικό θα συνεχίζει να διακινείται καθεστώς εξάρτησης που θα αλλοιώνουν την πραγματική εικόνα της οικονομίας και της κοινωνίας πολλών χωρών της περιοχής. Για παράδειγμα, σε ό,τι αφορά στις Ρωσία και Τουρκία, ο αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας Γ. Λιν (G. Lin) προέβλεψε πως θα παραμείνουν συνδεδεμένες με την Παγκόσμια Τράπεζα για τουλάχιστον άλλα πέντε με δέκα χρόνια. Στις χώρες αυτές χρειάζεται να γίνουν κι άλλες δομικές αλλαγές και, μάλιστα, σχεδόν σε όλους τους τομείς της οικονομίας, το χρηματοπιστωτικό σύστημα, τον αγροτικό τομέα, το συνταξιοδοτικό-κοινωνικό σύστημα, τον τομέα της ενέργειας, την εκπαίδευση, τη δημόσια διοίκηση. Πάντως, ο αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας πρόσθεσε ότι και στις δύο χώρες διαπιστώνεται σημαντική βελτίωση των συνθηκών, στην Τουρκία καταγράφηκε σημαντική άνοδος των αναπτυξιακών ρυθμών, η οποία οφείλεται κυρίως στην επανένταξη των συναλλαγών με το Ιράκ, και σε ό,τι αφορά στη Ρωσία, η οικονομική κατάσταση παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη βελτίωση, επειδή οι μεταρρυθμίσεις στην οικονομία άρχισαν να αποδίδουν, και επειδή οι διεθνείς τιμές του πετρελαίου βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα. *Southeastern Times* 10/9/2003.

γκαίους πόρους για τη μελλοντική χρηματοδότηση των πολιτικών και γενικότερα στον τρόπο διαχείρισης και ανάπτυξης μίας διευρυμένης Ε.Ε., των 30-35 χωρών, με τα βαλκανικά κράτη να αποτελούν ισότιμα μέλη.